

- ไม้เรื่อนหาง คือ ไม้ของเรื่อนร้าง
- ไม้หางนาหาง คือ ไม้กระตือบหางนาที่ร้างแล้ว
- ไม้วัดหาง หรือ ไม้ของวัดร้าง
- ไม้ฟ้าผ่าหรือไม้ตายฟ้าผ่า คือ ต้นไม้ที่เคยถูกฟ้าผ่า
- ไม้ตายขาน คือ ต้นไม้ที่ตายเองตามธรรมชาติ
- ไม้เป็นฮูกหลวง คือ ต้นไม้ที่มีฮูกหลวงเป็นโพรงลึก
- ไม้แตกผู้เดียว คือ ไม้ที่มีรอยร้าวแตกที่ลำต้น
- ไม้เครือเขาเกี่ยว คือ ต้นไม้ที่มีเถาวัลย์ขึ้นพันเกี่ยว
- ไม้เกิดเหนือจุ่มปลวก คือ ต้นไม้ที่ขึ้นบนจอมปลวก
- ไม้หักไม้กูด คือ ไม้ที่หักหรือล้มเอนลง
- ไม้ง่ามหางปล่า คือ ต้นไม้ที่มีลำต้นเดียว ส่วนปลายแตกเป็นง่าม
- ไม้ง่ามดำวันผ่า คือ ต้นไม้ที่แตกง่ามเป็น 2 ทาง ทางทิศเหนือ 1 กิ่ง ทิศใต้ อีก 1 กิ่ง
- ไม้ใกล้ฝั่งน้ำ คือ ไม้ที่ขึ้นอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ
- ไม้อิงอารักษ์ คือ ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณที่ถือกันว่ามีผีอารักษ์รักษาอยู่
- ไม้แดนเมือง คือ ต้นไม้ที่ขึ้นในบริเวณแนวแบ่งเขตแดนระหว่างเมือง
- ไม้เก้าน้อยปลายใหญ่ คือ ต้นไม้ที่มีโคนเล็กแต่ส่วนปลายต้นใหญ่
- ไม้ดงกำ คือ ต้นไม้ที่ขึ้นบริเวณป่าลึก
- ไม้แยงเงา คือ ต้นไม้ที่ขึ้นใกล้ฝั่งแม่น้ำหรือใกล้สระหนอง
- ไม้บ่ป่า บ่พัน หากตีวคนเดียว คือ ต้นไม้ที่ล้มเอง โดยไม่มีใครไปตัดฟัน
- ไม้ง่ามเสมอกัน คือ ต้นไม้ที่มีลำต้นตรงขึ้นไป แล้วแตกออกเป็น 2 ลำ มีขนาดเท่ากัน
- ไม้เก้าน้อย ปลายน้อย กลางใหญ่ คือ บึงสะกะรี มักเป็นพยาธิ คือ ต้นไม้ที่มีโคนต้นและปลายขนาดเล็กแต่กลางลำต้นใหญ่
- ไม้เก้าแปบ ปลายเป็นโก้น เป็นลามก เป็นภัย บดี คือ ต้นไม้ที่มีส่วนโคนต้นแบนและส่วนปลายเป็นรูโพรง
- ไม้เหลิมเดียว มีง่ามคู่กัน บดี คือ ไม้ต้นเดียวกันแต่มีกิ่งเกี่ยวชนกัน
- ไม้ไหลน้ำ คือ ต้นไม้ที่ไหลบ่ามาพร้อมกับกระแสน้ำ
- เมื่อไปตัดฟันไม้ในป่าเพื่อนำมาปลูกสร้างเรื่อน ถ้าไม้ที่โค่นฟันนั้นล้มลง มายังไม่ถึงพื้นดินแต่ค้างอยู่บนต้นไม้อื่นหรือค้าง บนเครือเถาวัลย์ ไม่ควรนำไม้นั้นมาปลูกสร้างเรื่อนพักอาศัย เพราะจะทำให้เจ้าของเรื่อนไม่มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งอายุจะไม่ยืนยาว
- ไม้ที่ตัดผ่าทางปลายโค่นล้มออกไปทางนอกหมู่บ้านหรือล้มเข้าหาหมู่บ้าน ไม่ดี ซิด

- ไม่ควรตัดไม้ที่มีขนาดใหญ่มาก ขนาดนำมาทำเป็นครกได้ถึง 3 ลูก ไม้ดี ชิด
- ควรเลือกไม้ที่จะตัดนั้น มีขนาดประมาณทำครกกระเดื่องตำข้าวหรือกลองได้เพียงชุดเดียว ไม่ควรเลือกไม้ต้นใหญ่กว่านี้จะชิด
- ห้ามนำไม้ที่รื้อจากกระต๊อบกลางทุ่งนา หรือไม้โรงไฟไม้พระวิหาร และไม้บางประเภท เช่น ต้นมะพร้าว ต้นตาล มาสร้างเป็นเรือน ไม้ดี ชิดแล
- ไม่ควรปลูกไม้บางประเภทในบ้าน เช่น กล้วยตีนเต่า และถั่วแปง

5. ความเชื่อในเรื่องจำนวนและขนาด

ความเชื่อในมิติเชิงปริมาณและปริมาตรของลักษณะและองค์ประกอบต่างๆ ของตัวเรือนพักอาศัย ที่สัมพันธ์กับนัยยะทางคติหรือความคิดคำนึงในการแสดงผลว่า จักให้คุณในทางบวกหรือทางลบแก่ผู้อาศัยหรือเจ้าของเรือนได้ ซึ่งมีข้อสังเกตว่ามักให้ความสำคัญกับลำดับตามความสำคัญขององค์ประกอบนั้นๆ รวมทั้งความพยายามในการยึดถือแบบอย่างคุณลักษณะของแบบแผนประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ทั้งนี้เพื่อมิให้ชนทางวัฒนธรรมของสังคมถูกละเมิดหรือเปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง อาทิ

จากตำราโลกสมมุติราชกล่าวถึงการกำหนดขนาดของเรือนไว้ว่า “.....เรือนอันว่าแป 24 สอก ชื่อ 8 สอก ชื่อสี่หลักขณะอุดมะนักแล เรือนจำพวกหนึ่ง แป 8 สอก ชื่อ 8 สอก ชื่อสี่หลักขณะมีขนิมะแลจำพวกหนึ่ง แป 30 สอก ชื่อ 9 สอก ชื่อสุกลักษณะ เหลือกว่านี้อาจารย์เจ้ากล่าว ว่าบัดนี้แล

นัยหนึ่งลักษณะแปเรือน เอาแป 12 สอก ชื่อ 7 สอก เศษ 1 เป็นเรือนพ่อค้าดีแล แป 12 สอก ชื่อ 7 สอก เศษ 2 ชื่อปทุมลักษณะ เป็นพ่อครัวดี แป 9 สอก ชื่อ 7 สอก ก็เป็นดังภายหลังนั้นแล แป 12 สอก ชื่อ 8 สอก เศษ 4 ชื่อสวณะเป็นวังจกฎแล แป 12 สอก ชื่อ 7 สอก ชื่อพัทธะลักษณะเป็นเล้าจางคตาว่าวควายดีแล แป 13 สอก ชื่อ 7 สอก เศษ 7 ชื่อเซ ลักษณะเรือนอำมาตย์และโรงช้างม้าอยู่ดีแป แป 16 สอก ชื่อ 6 สอก เศษ 7 ชื่อดังภายหลังแล เศษ 1 ชื่อกาบลักษณะบตีอยู่แล

ศิริวคณะเรือนนัยหนึ่งมีฉันทนี้เล่า แป 30 ชื่อ 7 ชื่อสุกลักษณะ อยู่ดีแล ชื่อ 11 แป 33 ผู้เป็นใหญ่อยู่ดี ชื่อ 12 แป 34 คนทั้งหลายอยู่ดี ชื่อมหาสุกลักษณะ ชื่อ 14 แป 39 ชื่อฉันทเดียว ชื่อ 15 แป 30 ชื่อสุกลักษณะ ชื่อ 3 วา แป 10 ชื่อสุกลักษณะ ชื่อ 5 สอก แป 12 เรือนพ่อค้า ชื่อ 2 วา แป 6 วา มีข้าวของมากมาย ชื่อ 5 สอก แป 10 สอก คำว 5 สอกคืบ ชายป่าด 2 นิ้วมีอดินักแล.....” (วิวัฒน์ เตมียพันธ์ 2536:582-583) นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดอื่นๆอีกมากมาย เช่น

- **ประเภทตาแถมแล้ว** หมายถึงเรือนที่ไม่ได้รื้อ แต่ได้สร้างต่อเติมเพิ่มให้มีห้องขนาดกว้างกว่าเดิม ไม่ดี
- เรือนเดิมเป็นเรือนหลังเล็ก แต่มาขยายออกให้กว้างใหญ่กว่าเดิม ไม่ดี ชิดมาก
- **ชานบ้านชานเรือน** มี 2 ประเภท คือ เรือนไม่ได้รื้อลงแต่ได้ทำการต่อเติมออกให้กว้างกว่าเดิม หรืออีกประการหนึ่ง คือ เรือนหลังใหญ่ที่มีขนาดกว้างขวาง แต่ได้ตัดรอนออกให้เล็กลง การกระทำอย่างนี้ไม่ดี
- **แผ่ยุตवार** (แผ่ทวาร) คือ เรือนไม่ได้รื้อเห็นว่าห้องเล็กไปขยายให้กว้างกว่าเก่า ไม่ดี หรือสร้างประตูเรือนให้กว้างกว่าเก่า หรือเจาะประตูเพิ่มใหม่ ไม่ดี
- บ้านเรือนสร้างดีอยู่แล้ว ถ้าไปรื้อเครื่องเรือนบางส่วนออกแล้วสร้างต่อเติมให้กว้างขึ้น เช่น การย้ายฝาเรือนออก หรือการเปลี่ยนซอมหลังคา ซอมส่วนล่าง เช่นนี้ไม่ดี ชิด
- อย่าต่อชานเรือนและตัดเรือนให้มีขนาดเล็กลง
- **สัพปะของเก่าไหลมาชอม** หรือสรรพของเก่าไหลมารวม คือ การรื้อถอนเรือนหลายหลัง แล้วเอามารวมเข้าด้วยกัน สร้างขึ้นเป็นหลังเดียว ไม่ดี
- ปลุกเรือนหลังหนึ่ง ถ้าสร้างให้ห้องนอนด้านทิศตะวันตกติดกับห้องนอนด้านทิศตะวันออก มีขนาดเท่ากันตรงกัน ไม่ดี ชิด
- เรือนเก่าแล้ว ไปฟันไม้ใหม่มาขยายให้กว้างขวางกว่าเดิม ไม่ดี
- **เขื่อนค้าย** 3 ประการ คือ 1) เอาไม้จากเรือนที่ร้างมารวมกับไม้ที่มีอยู่แล้ว 2) ใช้ไม้เก่าครึ่งหนึ่ง ไม้ใหม่ครึ่งหนึ่ง 3) เอาไม้เรือนเก่าหลายหลังมารวมกันแล้วสร้างขึ้นใหม่ ไม่ดี
- หากจะปลุกเรือนใหม่ โดยใช้ไม้ใหม่ เสาและเครื่องประกอบใหม่ทั้งหมด จะสร้างให้มีขนาดใหญ่เท่าใด มีหลายหลังหลายสร้างสามารถทำได้ แต่ต้องระวังอย่าให้สูงหรือต่ำไปกว่าฐานะของตนเอง จะเป็นขีดได้
- การปลุกเรือนนั้น ไม้ที่นำมาทำซื่อแป ไม่ควรให้มีขนาดใหญ่กว่าเสาเรือนและไม้เสาเรือนก็ไม่ควรมีขนาดใหญ่กว่าลำตัวของเจ้าของเรือน รวมทั้งความสูงของเรือนนับตั้งแต่พื้นดินถึงไม้รอดก็ไม่ควรสูงเกิน 5 ศอก ถ้าไม่เป็นดังกล่าวถือเป็นขีด ไม่ดี
- ขยายชั้นบันไดให้มากกว่าของเก่า ไม่ดี
- ถ้าจะเปลี่ยนบันไดเก่านั้น ควรทำชั้นบันไดใหม่ให้ยาวกว่าอันเก่านั้นสัก 1 คือ หรือ 1 ศอก ขึ้นไปจึงจะดี ที่สำคัญถ้าจะเปลี่ยน "เสามงคฺล" ก็ควรให้เสาใหม่นั้นยาวกว่าเก่า รวมทั้ง "แม่จีไฟ" หรือ "แม่เตาไฟ" ก็ต้องให้กว้างกว่าของเดิม ถ้าไม่ทำเช่นนี้ถือว่าขีด

ซึ่งเมื่อกล่าวถึงแม่เตาไฟแล้ว “คนไท” แทบทุกเผ่าพันธุ์ต่างให้ความสำคัญอย่างยิ่ง จนถึงมีการกำหนดเอาไว้เป็นคุณลักษณะว่า “.....ถ้าจะทำเตาไฟให้วัดเขาช่องประตูโรงครว้นนั้นว่ากว้างเท่าไร ให้เอาเตาไฟใหญ่เท่านั้น สำหรับทางด้านยาวของเตาไฟ ก็ให้เอาช่องประตูเช่นกัน โดยวัดให้ได้เท่าครึ่งหรือสองเท่าหรือสามเท่าก็ได้แล หากทำตามนี้จะทำมาค้าขายขึ้นดีและอยู่สุขสบายแล.....”(ญาณรังษี มปพ.: 27)

6. ความเชื่อในเรื่องลักษณะเรือนและส่วนประกอบของเรือน

หมายถึงรูปลักษณะของตัวอาคารรวมทั้งส่วนประกอบขององค์ประกอบทางโครงสร้าง ที่ถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อความสบายของผู้อยู่อาศัยและความมั่นคงแข็งแรงของอาคาร อาทิ

- **เรือนตัวลูก** หมายถึง 1) เรือนที่โยกเอนไปแล้วกลับตั้งให้ตรง และเรือนที่เสาดั้งหักไปแล้วกลับเปลี่ยนเสาดั้งใหม่ ไม่ดี 2) แลกเปลี่ยนเรือนหรือแลกที่บานกัน ไม่ดี
- **เขื่อนตายคิน** หรือเรือนตายคินที่ไม่ควรอยู่อาศัยมี 2 ประการ คือ 1) เอาเรือนร้างที่ไม่มีคนอยู่อาศัยแล้วมาสร้างเรือนอยู่ 2) เอาไม้เก่าของเรือนหลายหลังมารวมกันปลูกเป็นบ้านหลังเดียว ไม่ดี ซีด
- บุคคลใดเมื่อพ้นหรือแยกตัวออกจากเรือนพ่อแม่ ควรเริ่มสร้างเรือนเสาดั้งจำดินก่อน เมื่อถึง 3 ปีแล้ว จึงควรสร้างแบบผูกชื่อผูกแป จากนั้นจะปลูกอย่างไรก็สุดแต่ห้ามสร้างเรือนแบบเรือน **สุบชื่อสุบแป** แล้วจึงกลับมาสร้างแบบเสาดั้งดินอันถือไม่ควร
- **เขื่อนลอกคราบ** มี 2 อย่างคือ 1) เครื่องบนของเรือนใช้ไม้ใหม่ แต่เสายังเป็นของเก่า 2) เครื่องบนของเรือนใช้ไม้เก่าแต่เปลี่ยนเสาใหม่ อย่างนี้ไม่ดี ซีด
- **ลักษณะเรือนที่ไม่ดี** 3 ประการคือ 1) เรือนที่มีเสาดันเดียว 2) เสาที่ยาวพ้นเหนือหน้าคาที่มุง 3) ออกชื่อและแป (มณีพยอมยงค์ 2536:77)
- หากสร้างเรือนเป็นดั่งเรือน **กาด**(เรือนตลาด) ไม่ดี มักเกิดโรคภัยไข้เจ็บไม่มีความสุข แล
- หากเสาเรือน **แตก**ตั้งแต่โคนเสาดังถึงปลายเสา เรือนหลังนั้นไม่ดี ซีดนักแล
- หากไม้ **น้ำย้อย**จากตาเสาเรือนที่ใดก็ตาม หรือมองดูแล้วเหมือนเปียกชุ่มน้ำก็ติ ได้ชื่อว่า “**ตาน้ำย้อย**”(เสาดกน้ำมัน) ไม่ดี ซีดแล
- หากเสาเรือนเป็น **รุกหลวง** นับตั้งแต่โคนเสาขึ้นไปถึงปลายเสาเรือนนั้น ถือว่าไม่ดี

- ถ้าเสาริเอนมีตาเสาทีใดก็ตึ้นบั้งต้งแล้งวง(รอต)ทึ้นไปประมาณ 2 คอก ได้ชื่อว้า “ต้าวไฟยาม”ไมตึ่ ชิดแล
- เริเอนใดถ้าเกิดมีใจขโมย ลัดตึตเป็นช่องชึ้นไปบนเริเอนตรงกับ “เสามงคล”หรือ “เสานาง”ตึ้นใดตึ้นหนึ่งถึอว้าเริเอนนัันไมควรรอชึ้นให้สละเสีย
- เริเอนใดถ้ามีเสียงต้งจตุๆ จาตุๆ ตรงบริเวณชึ้อ แป หรือเสาทีใดทึ่หนึ่ง ได้ชื่อว้าเริเอนนัันมีไม้ทึ่ตกชิด คือไม้ไมเป็นมงคล มันจะแสดงให้ได้รู้ได้ยึนแล
- บ้านกัตเริเอนกัต ถึอชึ้นแล้วมักเป็นถึอชึ้นเป็นความมักเกิดเรื่งไมตึ่เจ็บชึ้ได้ปวยท้าวการค้ำไมตึ่ แสดงว้าถูกชิดแล
- เริเอน 2 หลัง วาจรกกระเดื่งหันห้วมอชนกัน ไมตึ่
- บริเวณลานบ้านและเริเอนไมควรรปลอยทึ้งรกรู้ง ไม่เช้นนัันจะชิดได้
- เริเอนหลังใดหากมีการนำเอาศพคนตายลงจากเริเอนถึง 3 คร้งแล้ว เรียกว้า “เริเอนสุด” เริเอนนัันไมควรรท้าวการมงคลใดแก่ลูกหลานอื่ก ถึอทำผู้ทึ่ชึ้จะชิบหายแล และถึอจะให้ตึควรรอชึ้นทึ้งเสีย
- อย่าปลุกเริเอนให้สูงกว้าพระประธานของวัด

7. ความเชื่อในเรื่งวิถึประพตึปฏิบัติบางประการ

หมายถึงกริยาอาการรวมทึ้งพตึกรรรมบางประการทึ่ผู้ชึ้ออาศัยในเริเอนกระทำชึ้นทึ้งต่อสภาพแวดล้อม ตัวเริเอน บุคคล รวมทึ้งสื่งต่างๆ ทึ่เก็ยวกับตัวเริเอนอาศัยนัันๆ ชาวล้านนาเชื่อว้าการกระทำนัันจะส่งผลต่อผู้ชึ้ออาศัยได้ อาทิ

- ห้ามถมสมุทรร 5 ประการ 1) ถมบ่อน้ำ 2) ถมสระหนอง 3) ถมเหมื่งฝาย 4) ถมทึ่วัด 5) ถมทึ่ชึ้อยทเวดา
- ชึ้อชึ้อยอาศัยในบ้านใหม่ยังไมทึ้นครบ 3 ปี ก็ไปชุดบ่อ ชุดเหมื่งคุนน้ำ หรือถึอมีชึ้อยแล้วก็ไม่ควรรไปชุดร้อทาลาย ชิด ชิบหายได้
- ผู้ใดไมเคยมีบ่อน้ำมาก่อน ห้ามไมให้ชุดบ่อน้ำใหม่ชึ้นอื่ก
- ถึอร้อเริเอนกลางลงแล้วสร้างเริเอนใหม่ชึ้นให้เสรีจภายในวันเดียวหรือปลุกไมแล้วเสรีจ แต่ได้ลงเสาริเอนไปแล้วได้ชื่อว้า “เริเอนท้าวลูก”หรือ “ตระบัต้าวลูก”ไมตึ่ ชิด
- ถึอปลุกเริเอนพร้อมกัน 2 หลังในวันเดียว เริเอนหลังทึ่ลงเสาริเอนก่อนควรรเสรีจก่อนจึงจะตึ ถึอไมเป็นดั่งนัันจะไม่วุฒิแล
- หากเสาดั้งเกิดหักแล้วเปลี่ยเสาใหม่โดยไมร้อเริเอน ถึอว้าไมตึ่ชิดแล
- เสาริเอนทึ่จะฝัง ถึอเอาทางโคนไมตึ่ชึ้นด้านบน แล้วเอาส่วปลายฝังดิน ไมตึ่ ชิด

- บุคคลใดหากซื้อเรือนเก่ามา แต่นำมาตัดโคนเสา ตัดเดือยเสา ตัดซื่อ ตัดแปออกเพื่อนำมาสร้างเรือนใหม่เช่นนี้ไม่ดี ซิดนั๊กแล
- หากจะทำการเปลี่ยนเสา ซื่อ แป คาน ตง ไม้กลอน ของเดิมควรตัดไม้ขึ้นใหม่ให้มีขนาดเท่ากับของเดิม ยกเว้น “เสามงคล” เท่านั้น
- หากเสาเรือนยุบพังลง แต่ไม่ได้รื้อบ้านลง เพียงเปลี่ยนตัวเสาเท่านั้น กระทำเช่นนี้ ไม่ดี ซิดนั๊กแล
- ผังเสาดังลวด บัดแล
- ไม้ต่างๆ ของตัวเรือนหากชำรุดถ้าจะเปลี่ยนจะต้องรื้อเรือนหลังนั้นลงก่อนแล้วจึงปรุขึ้นใหม่ ห้ามเอาไม้ไปเปลี่ยนซ่อมแซม ไม่ดี ซิดนั๊ก
- ถ้าเรือนใดสร้างอยู่แล้วไปนำเอาเครื่องประกอบเรือนนั้น ทั้งฝา ฟาก คาน ตง แวง หรือรอด ไม่ดี ซิดนั๊กแล
- ปลุกสร้างเรือนเอาไม้จากเรือนหลังอื่นมารวม ก็ซิด
- ซ่อมแซมเรือนเก่าเอาคานเก่าออกทั้งหมดไม่เหลือสักต้นคานไม่ดี ซิด
- หนุ่ยคาที่ใช้สำหรับมุงเรือนเดียว แต่นำไปมุงเรือนอื่นด้วย ไม่ดี ซิด
- เรือนหลังใดทำกลองให้เด็กอ่อนเล่น จะไม่ดี ซิดแล
- “หลองเข้า” และ “क्रमองข้ามเขื่อน” ถ้าเดิมอยู่ทางตะวันตกหรือทางเหนือแล้วย้ายกลับไปทางตะวันออกหรือทางใต้ย้ายสลับตรงข้ามกันอย่างนี้ ไม่ดี ซิดแล ถ้าไม่พึงพอใจที่ดีก็ควรสร้างหรือทำขึ้นใหม่สำหรับวางที่ใหม่
- คนที่เป็นญาติในตระกูลเดียวกันและอยู่เรือนเดียวกันไม่ควรแต่งงานกัน ไม่เช่นนั้นจะต้องพลัดพรากจากกัน
- ลูกหลานที่เกิดยังเรือนหนึ่ง ปู่ย่าอยู่อีกเรือนหนึ่ง แล้วปู่ย่าไปเอาหลานนั้นมาเลี้ยงยังเรือนตน เมื่อจะจัดงานมงคลขึ้นไม่ให้จัดที่เรือนของปู่ย่า ควรสร้างเป็น “ตูป” อีกหลังหนึ่งขึ้น แล้วไปจัดที่ตูปหลังนั้น เว้นแต่ปู่ย่าได้มอบเรือนนี้ให้แก่ลูกหลานนั้นๆ แล้ว
- ผู้เป็นพ่อเรือนแม่เรือนถ้าเกิดทะเลาะวิวาทกันแล้วทำร้ายเครื่องเรือน หม้อ ชามรามไห เขามีดฟันตัวเรือน เปิด ใ้ หมู หมา เสื้อผ้า กิดี ถึงแม้ว่าจะเป็นเศรษฐกิจจะฉิบหายได้
- เมื่อจะปลูกเรือนใหม่เครื่องประกอบเรือนส่วนบน เช่น ซื่อ แป กลอน ฯลฯ ห้ามไม่ให้หญิงมีครรภ์เหยียบหรือข้ามเป็นเด็ดขาด ถือว่าจะมีภัยอุบาทว์ควรทิ้งไม้นั้นเสีย
- เรือนใดมีหญิงตั้งครรภ์อยู่อาศัย ห้ามจัดพิธีมงคลแต่งงาน ส่ง บ่าวสาว ถ้ากระทำผู้เป็นพ่อแม่จะเกิดอาเพศเดือดร้อน ถ้าไม่เป็นที่พ่อแม่ลูกที่เกิดจะเป็นผู้รับกรรมนั้น หรือไม่ก็สัตว์เลี้ยงทั้งหลายในบ้านจะวอดวายลง

- เรือนใดมีลูกสาวหรือภรรยาตั้งครรรกอยู่ ไม่ควรซื้อช้าง ม้า วัว ควาย และคนใช้เข้ามา รวมทั้งห้ามคนในครอบครัวนั้นสร้างวัดอุ ไตๆ เป็นทานหรือห้ามทำบุญใหญ่บ่อยทุกอย่ง รวมทั้งห้าม ทะเลาะวิวาท ห้ามกระทำงานอวมงคลต่างๆ ห้ามเอาเชยใหม่ สะไก่ใหม่เข้ามาอยู่ในเรือนนั้นด้วย ถ้ากระทำจะชิดนิก
- หญิงมีครรรกไม่ควรขึ้นไปอาศัยอยู่บนเรือนใหม่ ควรปลูกเป็น “ตูป” อยู่ก่อน รอจนคลอดลูกแล้วจึงค่อยขึ้นไปอาศัยบนเรือน นั้นได้ ถ้าไม่กระทำเช่นนั้นมักจิบหาย
- ลูกหลานผู้หญิงที่ออกเรือนแล้วถ้าตั้งครรรกขึ้นมาอย่าได้นำมา รวมอยู่ด้วยกันในเรือนหลังเดียวกัน มิเช่นนั้นจะมีคนใดคนหนึ่ง เกิดเภทภัยแล
- บุคคลใดหากได้ซื้อข้าวรับใช้เป็นหญิง-ชายก็ดี วันที่จะนำมาขึ้นไว้ บนเรือนเกิดมีผู้ใดถือเอาถ่านไฟหรือฟืนขึ้นมายุ หรือถือหอก ดาบหรือร้องให้ หรือคลี่สยายผมเจ้าของเรือนนั้นมักเกิดอุปาทร์ และข้าวรับใช้นั้นก็ต้องมีอันพลัดพรากกันแล
- ข้าวรับใช้ของเรือนหนึ่ง หากคนรับใช้ของอีกเรือนหนึ่งหนีกันไปหรือ ไปสมสู่กับคนนอกเรือนจนตั้งครรรกขึ้นมา ไม่ควรให้ข้าวรับใช้นั้น ขึ้นเรือน ควรสร้าง “ตูป” ให้อยู่จนกว่าจะคลอดลูกและอยู่ไฟครบ 1 เดือน หากไม่กระทำตามจะจิบหายแล
- ถ้าคนอายุไม่ถึง 10 ปีตาย ห้ามไม่ให้ตั้งศพไว้ค้ำคินและไม่ให้ เอาศพลงทางทิศตะวันออกของเรือน หากไม่ปฏิบัติตามภัยมักจะ มาถึงแล
- หญิงมีครรรกเมื่อคลอดลูกแล้วผู้เป็นแม่เกิดตายไปถ้าตายบนเรือน ตรงไหนห้ามเคลื่อนย้ายศพ ให้เจาะพื้นเรือนตรงนั้นเป็นช่อง แล้ว นำศพออกตรงช่องนั้นเพื่อนำไปฝัง อย่าทิ้งไว้ข้ามคิน ไมติ จะชิด มาก
- ข้าวรับใช้ในเรือนหากตายลงให้จัดที่ตั้งศพใน “ตูป” นอกตัวเรือน คนที่ตายนอกบ้านไม่ควรนำศพมาไว้ในบ้าน ไม่เช่นนั้นจะจิบหาย หรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บ หรือไม่กี่ไฟไหม้ แล
-ในขณะที่ห้ามศพลงจากบ้าน อย่าให้ส่วนบนของโลงศพไป ถูกองค์ประกอบส่วนบนของตัวเรือน.....
- ที่ไม่ควรนอนมี 3 แห่ง คือ 1) นอนตรงกลางหรือขวางประตู 2) นอนไต้ยั้งข้าว 3) นอนตรงหน้าต่าง
- ลักษณะการผินหัวนอนนั้น ก็จะต้องให้ถูกทิศทางที่ดี โดยควร เลือก
- ผินหัวไปทางทิศตะวันออก จะมีความสุขความเจริญ มีปัญญาดี ปราศจากภัยทั้งมวล

- ผืนหัวไปทางทิศใต้ จะมีอายุมันขวัญยืน
- ผืนหัวไปทางทิศตะวันตก มักมีแต่ความเดือดเนื้อร้อนใจ
- ผืนหัวไปทางทิศเหนือ มักมีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียนข้าวของเสียหายแล (ญาณวิทยา มปป : 29-30)
- เมื่อจะขึ้นบันไดเรือนอย่าเอาเท้ากระต๊อบบันไดแล้วจึงขึ้นไป ไม่ดี ชิดนักแล
- อยู่บนเรือนแล้วอย่าเลื่อนหรือลากตั่งให้มีเสียงดังแล้วจึงนั่ง ไม่ดี จิบหาย
- ไม่ควรตากเครื่องนุ่งห่ม ผ้าถุง สไบ บนหลังคาเรือน
- เครื่องประดับทั้งเก่าและใหม่ไม่ควรตากบนหลังคาเรือน
- ตากเสื้อผ้าทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทิศที่หันหัวนอน ไม่ดี
- ไม่ควรมีรูปต่างๆ 4 จำพวกไว้ในเรือนได้แก่ 1) รูปนาค 2) รูปเสือ 3) รูปราชสีห์ 4) รูปราหู
- ไม่ควรเอารองเท้าหรือผ้าที่ใช้แล้วมาวางหรือหนุนเหนือศีรษะหรือตากไว้ข้างบนหัวนอน ไม่ดี จะทำให้สูญเสียทรัพย์สินเงินทอง
- สิ่งที่ไม่ควรแลกกันมี 3 ประการ คือ 1) บ้านแลกบ้าน 2) เรือนแลกเรือน 3) เมียแลกเมีย
-ห้ามนั่งหรือยืนตรงปากประตูเรือน หรือตรงบนหัวบันไดขึ้นเรือนไม่ดี (มณี พยอมยงค์ 2536:83)
- อย่างเชิญผีมาอยู่บ้าน
- พันด้ามมีดเข้าบ้านไม่ดี (มณี พยอมยงค์ 2536:83)

8. ความเชื่อในเรื่องสิ่งป้องกันภัยแก่เรือน

หมายถึงการสร้างเครื่องมือในรูปลักษณะต่างๆ สำหรับประกอบอาคารในแต่ละรูปลักษณะที่ต่างออกไปตามตำแหน่งที่ตั้ง เพื่อหมายเป็นตัวแทนของ "สิ่งศักดิ์สิทธิ์" ที่เชื่อว่าจักสามารถปกป้องและคุ้มกันภัยอันตรายที่จะเข้าสู่สมาชิกในตัวเรือนได้ โดยความเชื่อเหล่านี้มักปรากฏในรูปต่างๆ ดังนี้

- หอหรือศาลผีปู่ย่า : ที่สิ่งสถิตของผีปู่ย่าบรรพบุรุษแห่งครัวเรือน ซึ่งหากเป็นต้นตระกูลหรือ "แก้วผี" ก็มักทำเป็นหอหรือศาลอยู่บริเวณลานบ้านทางมุมหัวนอน (รูป 4.5) เป็นตัวแทนของจิตวิญญาณที่ "ศักดิ์สิทธิ์" ที่คอยอารักษ์คนในครัวเรือนให้แคล้วคลาดภัยอีกทั้งยังเอื้ออำนวยให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข
- หิ้งพระ : หิ้งวางรูปพระพุทธรูปสำหรับกราบไหว้บูชา เป็นตัวแทนพระพุทธรองค์และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งสัญลักษณ์ของ "โลกอุดมคติ" ที่เรือนแทบทุกหลังจะต้องมี (รูป 4.6)
- หิ้งผีปู่ย่า : หิ้งวางอัฐิธาตุของบรรพบุรุษอยู่เหนือหัวนอนในห้องนอนใหญ่ มีฐานะและบทบาทเฉกเช่นเดียวกับหอผีปู่ย่า แต่มีขึ้นสำหรับครัวเรือนที่สืบต่อกันมาแต่ต้นตระกูล

รูป 4.5 "ศาลผีปู่ย่า" ประจำตระกูล บริเวณลานบ้านข้างรั้ว

รูป 4.6 "หิ้งพระ" บริเวณเหนือเตียง

- ห้ายนต์ : แผ่นไม้แกะสลักเป็นลวดลาย ประกอบอยู่เหนือประตูเข้าห้องนอน สำหรับใช้เป็นวัตถุมงคลเพื่อป้องกันภัยอันตรายประเภท "คุณไสย" ที่จักแผ้วผ่านเข้าไปทำอันตรายเจ้าของเรือนได้
- ตาแหลว : ไม้ไผ่สานเป็นรูป 6 แฉกหรือ 6 มุม สำหรับห้อยแขวนเหนือบันไดทางขึ้นเรือนหรือติดประดับเหนือประตูทางเข้าเรือน สำหรับปกป้องสิ่งอัปมงคลทั้งมวล (รูป 4.7)
- เสามงคล(เสาพญา) และเสานาง : เสาหลักสำคัญ 2 ต้นที่จะต้อง มี สำหรับเรือนที่ใช้พักอาศัยทุกหลัง เป็นตัวแทนในฐานะสัญลักษณ์อันสำคัญแห่งการตั้งหลักปักฐานอย่างถาวรของเจ้าเรือน แม้จะไม่ได้มีบทบาทในแง่การคุ้มภัยให้กับเรือนแต่ก็เป็นเครื่องหมายของขวัญและจิตวิญญาณอัน "ศักดิ์สิทธิ์" ที่จักสถิตมั่นคู่กับเรือนตลอดไป (รูป 4.8)

รูป 4.7 "ตาแหลว" เครื่องมงคลติดไว้เหนือเสาเรือน

รูป 4.8 "เสามงคล" และ "เสานาง"
ของเรือนทุกหลัง

9. ความเชื่อในเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางประการ

หมายถึงสภาวะการณ์บางประการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติอย่างไม่ได้คาดคิดมาก่อนต่อตัวเรือนหรือองค์ประกอบของเรือนนั้นๆ ปรากฏการณ์ที่ผิดแผกไปจากปกติวิสัย เป็นที่มาของความเชื่อว่าจะเกิดผลบางประการทั้งในทางที่ดีและไม่ดีต่อตัวเรือนและผู้อยู่อาศัยนั้น อาทิ

- ขณะกำลังก่อสร้างเรือนอยู่นั้น หากเกิด**แผ่นดินไหว**หรือไม้คานเกิดมี**เสียงดัง** ถือว่าลางบอกเหตุ ไม่ดี
- ในวันปลูกเรือนนั้น ถ้ามี**นก**มาจับไม้ขึ้นใด ให้เปลี่ยนไม้้นั้นออกแล้วเอาไม้ใหม่มาใส่แทน หากไม่กระทำดังนี้จะเจ็บหายแล
- เรือนใดสร้างยังไม่ทันแล้วเสร็จ มี**สุนัข**มาเห่าหอนแล้วกระโดดลงจากเรือนไปทางทิศตะวันออก ให้แบ่งปันอาหารแก่สุนัขนั้นจนอิ่มแล้วให้เจ้าของเรือนไปอาบน้ำดำหัวเพื่อเป็นมงคลชัย
- ขณะกำลังปลูกเรือน ไม้เรือนเกิด**ล้มลง**พาดกับนั่งร้านจนล้ม ถือว่า ไม่ดี เป็นขีด
- ในการปลูกเรือน ถ้าตอขนยกลเสาหรือตั่งนั่งร้าน หากเสาเรือนหรือนั่งร้านนั้น**ล้มลง**มาให้ถือว่า ไม่ดี ควรสละทิ้งเสียทั้ง 2 อย่าง
- ถ้ามี**สิ่ง**หรือ**ตัวมัน**มาทำรังที่หัวเรือนหรือท้ายเรือนก็ดี หรือที่โคนหลายปลายไม้แฉกกี้ดี ให้จัดเครื่องบูชาสักการะแล้วนำไปส่งเสียที่ป่าใหญ่ทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นให้อาบน้ำดำหัวเพื่อหลีกเคราะห์ หากไม่กระทำ จะเจ็บหายแล
- **สิ่ง ตัวต่อ** หรือ **ตัวแตน** หากเข้ามาทำรังในบ้านในเรือนในตระกร้า ในครกกระเดื่องตำข้าว หรือใต้ถุนเรือน ถือว่าไม่ดี
- **เนื้อทราย** **แก้ง** ที่อาศัยอยู่ในป่าไม่มีเจ้าของ หากเข้ามาอยู่ในเรือน ไม่ดี อุบาทว์
- เรือนหลังใดปลูกใหม่แล้วมี**ไก่อ**ขึ้นมาไขบนเรือน หรือมี**อีกา** รุ่งบินมาจับในเรือนก็ดี บ้านเรือนหลังนั้นจะเจริญรุ่งเรืองมาก หากภัยพยาธิไม่มี แต่ถ้าพวก**เหยี่ยว** **นกสีหุต** **นกยาง**บินมาจับบ้านเรือนเรือนหลังนั้นไผ่จักจะไหม้เจ็บหายแล
- **นกเค้าแมว**เข้ามาส่งเสียงในเรือนไม่ดี เป็นอุบาทว์ ให้ทำพิธีบูชาแก้ภัยเดียวกับการแก้อันตรายอุบาทว์
- **นกแร้ง** **กา** **นกฮูก** **ไก่ป่า** บินมาจับหลังคาเรือน บินเข้าเล้าไก่ที่บ้าน ไม่ดี อุบาทว์
- **นกบิน**เข้ามาในเรือนถือว่าไม่ดี
- **ช้างป่า**ไม่มีเจ้าของ เข้ามาฟังประตูดุเวียง ประตูบ้านไม่ดี เป็นอุบาทว์
- **สุนัข**ขึ้นบนหลังคาเรือน ไม่ดี เป็นอุบาทว์ขีด
- **เต่า** **แตน** **งู**ขึ้นหลังคาเรือน ถือเป็นการมอันขีด ไม่ดีแล

- เรือนใด ถ้ามีเต่าหรือเหี้ย เข้ามาในบ้านในเรือน เจ้าของเรือนมัก จิบหาย ให้อาบนํ้าดำหัวเสีย แล้วกล่าวว่าเคราะห์ทั้งหลายจง หายไปกับเต่าหรือเหี้ยตัวนั้นเกิด
- งูเห่างูสิง ขึ้นหลังคาเรือนไม่ดีเป็นอุบาทว์
- ตัวชี้ติดฟ้า ตกลงบนหลังคาเรือนไม่ดี
- วัวตัวใดมีเขาสีแดง อย่าเลี้ยงไว้ได้ฤกษ์เรือน ไม่ดี ชืด
- เรือนใดที่ไม่แตกเสียหายหรือพังไปบางส่วน เอามาปลูกเป็นเรือน อยู่อาศัยอีก ไม่ดี จะเกิดความเดือนร้อน ข้าวของจะเสียหาย สัตว์เลี้ยงจะตายได้
- เมื่อจะทำการมงคลในการแต่งงาน ถ้าเกิดแผ่นดินไหวจนตัวของ เรือนนั้น สั่นกึกหรือเกิดมีคนตายขึ้น ถือเป็นลางบอกเหตุไม่ดี ควรอาบนํ้าดำหัวแล้วหลีกเคราะห์นั้นเสียโดยเร็ว
- ต้นไม้ล้มพาดถูกหลังคาเรือน ไม่ดี
- เสารือนโยกเอนแล้วกลับตั้งตรงขึ้นมา ไม่ดี
- ประตูบ้านประตูเรือน หากปิดเปิดหรือลงกลอนได้เอง ไม่ดี
- เติงนอนอยู่ดี ๆ เกิดหัก ไม่ดี
- มีเลือดออกตรงที่อยู่หรือที่นอนไม่ดี
- ฟ้าผ่าหอ ผ่าเรือน ผ่าไม้ในบ้านในเวียง ไม่ว่าจะเป็นตอนกลางวัน หรือตอนกลางคืน ไม่ดี
- ลมพัดหอหักเรือนหักไม่ดี

ส่วน“คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือนของเรือนและการอยู่ อาศัยของชาวไทยเชิน” ที่เมืองเชียงตุงนั้น โดยโครงสร้างพื้นฐานแล้วส่วนใหญ่ ก็มีความคล้ายคลึงกันกับของกลุ่ม “คนไทย” กลุ่มอื่น ๆ แต่ก็อาจมีบ้างบางส่วน ที่มีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างโดดเด่นเฉพาะ อาทิ

- ก่อนจะเริ่มตั้นสร้างเรือนใหม่นั้น เจ้าของเรือนจะต้องไปนิมนต์พระ มาทำการ “สวดถอน” พื้นที่ดินที่จะการปลูกสร้างเรือนก่อน² เพื่อหมายให้ที่ดิน ผืนนั้นเป็นพื้นที่ “บริสุทธิ์” ซึ่งคติความเชื่อเช่นนี้น่าจะไม่ใช่เป็นแบบแผนดั้งเดิม แต่เป็นของใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังที่มีการนับถือศาสนาพุทธกันแล้ว โดยถือเอา แบบอย่างจากการที่พระสงฆ์ทำพิธี “สวดถอน” พื้นที่สำหรับการกำหนดแนว “สีมา” เพื่อสร้างโบสถ์นั่นเอง เพราะในทางศาสนา “เขตสีมา” จะต้องบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งอัปมงคลที่อยู่ข้างใต้พื้นดินนั้น เช่น ชากศพ หรือ สถานที่นั้นเคยไม่สะอาด หรือเป็นที่ตั้งของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณ ลักษณะต่าง ๆ มาก่อน อาทิ เคยเป็นแดนประหาร วัดร้าง หรือป่าช้า เป็นต้น ฉะนั้นการสวดถอนในการตั้นบ้านเรือนก็ย่อมนำมาซึ่งความยินดีและความ สบายใจของผู้เป็นเจ้าเรือน จากนั้นก่อนขึ้นบ้านใหม่ก็ยังมีกร “สืบชะตา” บ้าน โดยนิมนต์พระมาทำพิธีสวดพระปริตและเจริญพระพุทธรณ์ ซึ่งพิธีกรรม

ดังกล่าวกลับต่างจากของ “ชาวไทเขิน” ในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งพิธีการ “สวดถอน” นี้ จะทำขึ้นเมื่อสร้างเรือนเสร็จแล้วเท่านั้น และทำก่อนพิธีขึ้นบ้านใหม่ด้วย (วิชุดา นิลมวง, 2541:2540) เพื่อเป็นการสมมุติว่าได้ถ้ายถอนสิ่งที่ “ไม่ดี” ไม่ดีต่างๆ ออกไปก่อนเริ่มชีวิตใหม่ ส่วนก่อนการปลูกเรือนก็จะมีพิธีกรรมบางอย่างกระทำขึ้นก่อน ได้แก่ “พิธีเสียดาย” เพื่อเลือกหาตำแหน่งที่ดินอันเหมาะสมที่จะสร้างตัวเรือน จากนั้นก็จะมีพิธีสำคัญตามมา คือ “พิธีขอที่ดินกับพญานาค” เพราะเชื่อว่าพญานาคคือผู้รักษามีนแผ่นดินทั้งปวง การจะนำมาใช้จึงต้องทำพิธีขออนุญาตก่อน

สำหรับการสร้างเรือนอาศัยซึ่งเป็นอาคารหลักของบ้านนั้น ชาวไทเขินที่เชียงตุงก็ให้ความสำคัญทุกอย่างมากกับที่ตั้ง โดยส่วนใหญ่มักเลือกตั้งในตำแหน่งที่จักเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ และเจกเช่นเดียวกับวัฒนธรรมของกลุ่ม “คนไท” ในแถบตอนเหนือที่นิยมวางเรือนในแนวทิศเหนือ-ใต้ เพื่อให้ด้านยาวของเรือนสามารถรับความอุ่นจากแดดในช่วงเวลากลางวัน ต่างจากวัดที่จะวางแผนของผังวัดอยู่ในแนวตะวันออก-ตะวันตก โดยจะต้องหันหน้าวัดออกสู่ทิศตะวันออกเสมอ ซึ่งนั่นแสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดของการยึดมั่นในคติทางศาสนา และที่สำคัญการจัดวางแผนผังของหมู่บ้าน กลุ่มเรือนพักอาศัยแทบทุกแห่งต่างเสียงที่จะวางเรือนให้ขวางหรือประจันกับทางเข้าด้านหน้าของวัด ด้วยถือเป็นสิ่งไม่ควรและไม่เป็นมงคลเช่นกัน

เรือนอาศัยของชาวไทเขิน เชียงตุงนี้ มีคติเกี่ยวกับการปลูกเรือนในเรื่องการมี “เสามงคล” ของเรือนเช่นเดียวกับที่เชียงใหม่ คือมี “เสามงคล” และ “เสานาง” หากแต่ที่เชียงตุงนี้กลับเรียก “เสามงคล” ว่า “เสาเทวดา” ในขณะที่เรียก “เสานาง” ว่า “เสานาง” เหมือนกัน ซึ่งการที่เรียกเป็น “เสาเทวดา” นั้นแสดงถึงจินตภาพบางประการบนโลกทัศน์ของชาวไทเขินที่นี่ที่น่าสนใจยิ่ง กล่าวคือในขณะที่ไทเขินในไทยยึดถือเสาต้นสำคัญนี้ว่า “เสามงคล” นั้น (รูป 4.9)

รูป 4.9 “เสาเทวดา” สิ่งเกิดผ้าขาวที่ผูกอยู่บนปลายเสา

รูป 4.10 “หีบผ้า” ที่ใส่เสื้อผ้าของบรรพบุรุษ วางไว้เหนือหัวนอนของพื้นที่ “ต้องห้าม”

คือเครื่องหมายที่สื่อถึงนัยยะของตัวเสนาในฐานะตัวแทนสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่หมายถึงการเป็นหลักชัยให้การตั้งหลักปักฐานอันเสถียรมั่นคง หากแต่ในขณะที่มโนคติของกลุ่มเชียงตุงเอง กลับมองในอีกมิติหนึ่งว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มี “ชีวิต” โดยเป็นที่สถิตของวิญญาณแห่งบรรพบุรุษ คือวิญญาณหรือผีฝ่าย “พ่อ” ในขณะที่ “เสานาง” เป็นที่อยู่ของวิญญาณหรือผีฝ่าย “แม่” มิติของมุมมองที่แตกต่างกันนี้ จึงไม่แปลกที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการสร้างขอบเขตของ “โลกแห่งจิตวิญญาณ” สำหรับคนที่ต่างกันอย่างชัดเจน นั่นคือในโลกทัศน์ของไทเขินเชียงใหม่ได้แยก “เนื้อหา” ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเรือนออกเป็น 2 ส่วน อันได้แก่

- 1) “เสามงคล” และ “เสานาง” ในฐานะหลักหมุดของชีวิต (เรือน) ซึ่งเปรียบเสมือน “เสาหลักเรือน” เปรียบเทียบเกี่ยวกับการต้องมี “เสาอินทขิล” ในฐานะ “เสาหลักเมือง” และ “เสาใจบ้าน” ในฐานะ “เสาหลักบ้าน” (ประจำหมู่บ้าน) ซึ่งถ้าย่อยจากโครงสร้างใหญ่ระดับเมืองลงมาสู่โครงสร้างเล็กระดับหมู่บ้าน และโครงสร้างย่อยระดับครอบครัว อันเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ซับซ้อนขึ้น
- 2) “หิ้งผีปู่ย่า” ในฐานะสิ่งที่เป็นจิตวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ที่จักคอยปกปักรักษาคุ้มกันภัยให้กับสมาชิกเฉพาะครัวเรือนของตน

ดังนั้นเรือนไทเขินในเชียงใหม่จึงได้สร้างให้มี “หิ้งผีปู่ย่า” แยกเป็นเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง โดยมีฐานะและความสัมพันธ์อันใกล้ชิดชัดเจนยิ่ง ดังจะเห็นได้จากตำแหน่งที่ตั้งคือ “เหนือหัวนอน” ของห้องนอนหลัก(ห้องนอนพ่อแม่) ในขณะที่ไทเขินเมืองเชียงตุงกลับไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจะต้องมี “เสาหลักเรือน” ในฐานะเครื่องหมายของการตั้งมั่นมากไปกว่าความต้องการเพียงเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสายใยแห่งชีวิตและจิตวิญญาณ ซึ่งโลกทัศน์นี้ไม่เพียงอยู่แคบเฉพาะในขอบข่ายแค่ครัวเรือนเท่านั้น ในระดับหมู่บ้านก็ไม่ได้มีการปักเสาหลักเพื่อหมายถึงเป็น “ใจบ้าน” ของชุมชนแต่อย่างใดเช่นเดียวกัน

มิติของโลกทัศน์เกี่ยวกับเรื่อง “เสาหลัก” และ “ผีปู่ย่า” ที่แตกต่างดังนี้ ไม่เพียงมีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทและที่สถิตเท่านั้น หากยังส่งผลไปถึงการกำหนดอาณาเขตให้เป็น “พื้นที่เฉพาะ” อีกด้วย โดยที่เมื่อ “ผีปู่ย่า” ของไทเขินเชียงตุงสถิตอยู่ใน “เสาเทวดา” ทำให้ความรู้สึกถึงการมีปฏิสัมพันธ์ด้วยกันนั้น มีการเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดต่อกันในทุกส่วนนับตั้งแต่ได้จนเรือนจนจบถึงบนเรือน และนำมาซึ่งความรู้สึกของการยังมี “ที่นอน” ของผีปู่ย่าให้อยู่ข้าง “เสาเทวดา” นั้นเอง ซึ่งการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ “พื้นที่เฉพาะ” นี้ ปรากฏได้ชัดจากการจัดอุปกรณ์ทั้งการปูเสื่อ วางหมอน และหีบเสื้อผ้าของปู่ย่าตั้งประกอบเข้าด้วยกัน (รูป 4.10) รวมทั้ง “ข้อห้าม” มิให้สมาชิกของครอบครัวคนใดมานอนทับบริเวณนั้นโดยเด็ดขาด⁵ พื้นที่ดังกล่าวนี้ไม่มีปรากฏในเรือนไทเขินของเชียงใหม่เลย เนื่องจากที่สถิตของผีปู่ย่านั้น ถูกกำหนดไว้เป็นที่ชัดเจนเฉพาะแล้วว่าอยู่บน “หิ้ง” เหนือหัวนอนแล้วนั่นเอง

สายสัมพันธ์แบบสังคมเครือญาติเช่นนี้ยังถูกโยงไปถึงองค์ประกอบอื่นๆ อีกด้วย โดยเฉพาะ “บันได” (รูป 4.11) ซึ่งโดยปกติกลุ่ม “คนไท” ทั่วไป มักจะให้ความสำคัญกับบันไดในฐานะเป็นเสมือน “สะพาน” ที่เชื่อมโยงระหว่าง “โลกภายนอก” กับ “โลกภายใน” ของครอบครัว จึงมักยกย่องด้วยการเรียกขานตัวไม้ที่รับขึ้นบันไดว่า “แม่บันได” แต่สำหรับไทเขินที่เชียงตุง “บันได” จะประกอบขึ้นได้ก็ต้องอาศัยตัวรับขึ้นบันได 2 ตัว เช่นเดียวกับเรือนจะขึ้นโครงหลังคาได้ก็ต้องอาศัยเสารับ 2 ต้น ไม่ต่างกับครอบครัวที่จะก่อร่างสร้างตัวได้อย่างสมบูรณ์ก็ต้องมีทั้งฝ่าย “พ่อ” และฝ่าย “แม่” เป็นจุดเริ่ม เหตุนี้ไมโยที่เสาเรือนคู่หลักถูกใช้เรียกเป็น “เสามงคล” และ “เสานาง” คู่กัน “แม่บันได” ในความคิดคำนึงของคนไทเขินก็ถูกแยกออกเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเช่นเดียวกัน โดยให้หัวบันไดด้านซ้าย คือ “แม่” และด้านขวาคือ “พ่อ” ภายหลังสร้างเสร็จแล้วก่อนขึ้นเรือนอาศัยก็จะต้องมีการทำพิธีกรรม “เลี้ยงผีบันได” โดยให้สลาเป็นผู้ประกอบพิธี ด้วยการยกขันตั้ง ใส่เบียร์ 108 ตัว ข้าวสาร 1 บ้น (6 กระป๋องนมข้น) ผ้าแดงผ้าขาว ตุง 4 อัน เทียน 2 คู่ และข้าวเปลือกอีก 1 กระบุงพร้อมไก่ต้ม 1 ตัว เวลาเดินขึ้นเรือนก็ให้พ่อเฒ่าแม่เฒ่าเจ้าของเรือนเดินนำหน้า เอาเงินวางบนขั้นบันไดทุกขั้นตามแต่ฐานะ เพื่อเป็นนัยในการขอซื้อบันไดมาใช้จาก “ผีบันได” ซึ่งพิธีกรรมเช่นนี้ไม่ปรากฏในกลุ่มไทเขินของเชียงใหม่ ชื่อนำสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับบันไดก็คือ “ขั้นบันได” หรือ “ซีซันไค” นั้น ของที่เชียงตุงนั้นมักจะใช้จำนวน 9 ขั้นแทบทุกเรือน (มีบ้าง 7 ขั้น) เพราะตัวเลข 9 เป็นเลขสูงสุดจึงมีความเชื่อว่าจะอยู่ดีกินดีมีความเจริญรุ่งเรือง⁷

นอกจาก “บันได” แล้ว “เยข้าว” ก็มีนัยยะสำคัญของความแตกต่างบางอย่างที่น่าสนใจ กล่าวคือ “เยข้าว” ของไทเขินในเชียงตุง หากยึดตามแบบอย่างประเพณีของล้านนาแล้ว ตำแหน่งที่ตั้งก็จะไม่แน่นอนดังจะเห็นจากแผนผังในกลุ่มกรณีศึกษา เพราะจะถูกจัดให้อยู่ไปตามทิศของลำดับลูกที่เกิด เช่น ถ้าสร้างตอนมีลูกคนหัวปีก็จะทำไว้ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ หรือลูกคนที่ 4 ก็อยู่ทางทิศใต้ เป็นต้น ดังรายละเอียดที่อธิบายไว้มาก่อนแล้วแต่ของไทเขินที่เชียงตุง “เยข้าว” ถือเป็นของสูง (คงเพราะเป็นเสมือนอุ้งข้าวของครอบครัว : ผู้วิจัย) ดังนั้นจึงถูกกำหนดให้อยู่ไว้ทางด้าน “เซ่งพะลา” ซึ่งเป็นทิศหัวนอนหรือด้านหน้าเรือนเท่านั้น ห้ามวางไว้ทางทิศที่อยู่ปลายเท้า อีกทั้งระดับพื้นของ “เยข้าว” ก็ต้องอยู่สูงกว่าพื้นเรือน และการเข้าไปในเยข้าวทุกครั้งต้องถอดรองเท้าออกก่อนเสมอ⁸ (รูป 4.12)

สำหรับ “ครัวไฟ” แล้ว ทิศอาจจะไม่ใช่ประเด็นสำคัญในเชิงความเชื่อ เพราะจะวางทิศไหนก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะให้อยู่ทางด้านปลายเท้า ทิศตรงข้ามกับ “เซ่งพะลา”⁹ แต่ประเด็นที่น่าสนใจอยู่ตรงที่ตัว “แม่เตาไฟ” (รูป 4.13) ซึ่งชาวไทเขินเองให้ความสำคัญกับการเป็นเครื่องใช้สำหรับเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ดังนั้นความเป็นสิริมงคลสำหรับครัวเรือนแ่งผลทางใจย่อมเป็นเรื่องที่ไม่อาจมองข้ามได้ ขั้นตอนสำคัญจึงอยู่ที่ช่วงครั้งแรกของการจะนำ

รูป 4.11 “บันได” ทางขึ้นด้านหน้าเรือนของชาวไทเขิน เชียงตุง

รูป 4.12 “เยข้าว” ที่ปลูกไว้ทางด้านข้างของเรือน

แม่เตาไฟนี้ไปวางลง โดยมักจะใช้ผู้ชายที่มีชื่อว่า แก้ว แสง หรือ คำ(ทอง) มาเป็นคนยกวาง ซึ่งข้อสังเกตก็คือชื่อดังกล่าวล้วนเกี่ยวข้องกับนัยยะในทาง “สว่างไสว” เฉกเช่นเดียวกับ “เตาไฟ” ทั้งสิ้น อันต้องการให้หมายถึงแสดงออกถึงแสงสว่างความเจริญรุ่งโรจน์และมั่งคั่งแห่งชีวิตนั่นเอง ซึ่งสาระเช่นนี้เป็นข้อปลีกย่อยที่ต่างไปจากไทจีนในเชียงใหม่

รูป 4.13 องค์ประกอบต่างๆภายใน “ห้องไฟ”

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาเกี่ยวกับ “ความเชื่อ” ที่เป็นทั้ง “ข้อห้ามกระทำ” และ “ข้อควรกระทำ” ต่างๆ ของชาวไทจีนทั้ง 2 พื้นที่ดังกล่าว ล้วนแต่เป็นความเชื่อที่ผ่านการประจักษ์จากประสบการณ์มาแล้วทั้งสิ้น จนถึงกับวางไว้เป็นระบบความเชื่อว่าจะมีผลกระทบรุนแรงหากไม่ปฏิบัติเช่นนี้ ซึ่งแม้ว่าบ้างยากที่จะอธิบายด้วยองค์ความรู้ความเข้าใจแบบเบี่ยงปัจจุบัน หรือจะวิเคราะห์ค่าด้วยหลักของเหตุผลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ได้ทั้งหมด อาทิ

- ไม่ที่ไปตัดในป่า ถ้าทางปลายโค่นล้มออกไปทางนอกหมู่บ้านหรือล้มเข้าหาหมู่บ้าน ไม่ดี ซีด
- เรือนหลังหนึ่ง ถ้าสร้างให้ห้องนอนด้านทิศตะวันตกกับห้องนอนด้านทิศตะวันออกมีขนาดเท่ากันตรงกัน ไม่ดี ซีด
- ถ้าคนอายุไม่ถึง 10 ปีตาย ห้ามไม่ให้ตั้งศพไว้ค้างคืนและไม่ให้เอาศพลงทางทิศตะวันออกของเรือน หากไม่ปฏิบัติตามภัยมักมาถึงแล
- ที่ดินตั้งเรือนเป็นรูป 4 เหลี่ยม 4 มุม คนอยู่อาศัยมักทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ
- ลูกคนหัวปี ให้ทำ “เยข้าว” ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- ฯลฯ

แต่ส่วนใหญ่นั้นไม่เพียงสามารถประมวลถึงมูลเหตุและผลที่เป็นตรรกะได้ หากแต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและโลกทัศน์ของตนได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่

1. เกี่ยวกับความปลอดภัย คือการคิดคำนึงถึงการอยู่อาศัยได้อย่างปกติสุข ปราศจากภัยอันตรายที่จะเข้ามาข้องเกี่ยวกับชีวิตตนและครอบครัวนั่นเอง ซึ่งแยกออกเป็น

1.1 ปปลอดภัยจากธรรมชาติ อาทิ

- ห้ามปลูกเรือนตรงแม่น้ำหลายสายมารวมกัน ชิด : จะเกิดภัยอันตรายหากมีน้ำท่วม
- ห้ามถมร่องน้ำปลูกเรือน ชิด : เรือนอาจทรายลงจากการทรุดตัวของดิน
- ไม่ควรให้ใบของต้นไม้มาปกคลุมเรือน ชิด : ไม่เป็นไม้ที่ใบร่วงง่ายหากร่วงทับถมมาก ๆ จะหนักจนหลังคาเรือนเสียหาย

1.2 ปปลอดภัยจากโครงสร้างเรือน “ตัวเรือน” ถือเป็นส่วนสำคัญที่สุดสำหรับการอยู่อาศัย ดังนั้นความมั่นคงแข็งแรงของอาคาร จึงเป็นที่มาของการให้ความสำคัญอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีข้อห้ามที่เกี่ยวพันกับเรื่องของโครงสร้างและองค์ประกอบเรือนมากที่สุด อาทิ

- “ต้นไม้ใหญ่” ฟันทิ้งแล้วปลูกเรือนค่อม ชิด : ต้นไม้นั้นอาจเจริญงอกเงยขึ้นอีก และทำอันตรายกับโครงสร้างเรือน
- ชุดหรือ “จอมปลวก” แล้วสร้างเรือนทับ ชิด : อาจยังคงมีปลวกหลงเหลืออยู่และจะขึ้นมากัดกินโครงสร้างไม้
- บ้านที่เป็นเนินตรงกลาง ปลูกเรือนค่อม ชิด : โครงสร้างส่วนฐานเรือนจะไม่แข็งแรง เพราะระดับดินสูงต่ำไม่เสมอกัน
- ไม่ควรนำไม้บางชนิดมาปลูกเรือนอาศัย ชิด : เช่น ไม้เรือนร่าง : ไม้เก่า ความแข็งแรงทนทานย่อมลดลง ไม้ฟ้าผ่า : ไม้ที่ถูกฟ้าผ่า ย่อมแตกร้าว และเสียกำลัง ไม้เป็นรูกลอง : แสดงถึงไม้ไม่ดี ไม่แข็งแรง แก่นกลวง ไม้แตกผู้เดียว : ไม้ที่แตกร้าวย่อมขาดความแข็งแรง
- เรือน “แม่รู้ทวาร” หมายถึง เรือนที่เล็กแล้วขยายให้กว้าง หรือประตูเรือนเก่าปิดทิ้งแล้วเจาะช่องใหม่ : ชิด เรือนหลังเล็กย่อมมีโครงสร้างเล็ก เมื่อขยายเรือนเท่ากับทำให้โครงสร้างเดิมต้องรับน้ำหนักเพิ่ม ย่อมไม่ดี เช่นเดียวกับประตูเก่าปิดแล้วเจาะใหม่ เท่ากับทำให้ผนังส่วนที่มีการเจาะนั้นเสียกำลัง

- เรือนใดมีเสียงดังจต ๆ จาด ๆ ตรวส่วนใดส่วนหนึ่งของเรือน ได้ชื่อว่า เรือนนั้นมี **“ไมตกชิต”**: การเกิดเสียงดังของโครงสร้างย่อมสืบเนื่องมาจากเกิดการยึดหดตัวของไม้หรือระบบการยึดโยงโครงสร้างนั้นเกิดหลวมไม่กระชับ ย่อมบ่งบอกถึงภาวะตามมาคือเกิดการโยกคลอนของโครงสร้างเรือน ซึ่งอาจจะหลุดพังเสียหายได้
- หากเรือนยุบพังลง แต่ไม่ได้รื้อบ้านลง เพียงแต่เปลี่ยนตัวเสาเท่านั้น : ชิด การยุบพังของเรือน แสดงให้เห็นถึงปัญหาของโครงสร้างเรือนที่วิกฤตทั้งระบบ หากไม่รื้อลงเพียงแต่เปลี่ยนองค์ประกอบบางส่วนเท่านั้น ถือว่าไม่ได้เป็นการแก้ไขทั้งระบบ ย่อมทำให้เรือนนั้นอาจมีปัญหาในระยะต่อมา
- เมื่อจะขึ้นบันไดเรือน อย่าเอาเท้ากระตืบบันได ชิด : ระบบโครงสร้างของเรือนส่วนใหญ่แบบบากสับ เกี่ยว ร้อย กันด้วยระบบของเดือย การกระตืบบ่อย ๆ จะทำให้โครงสร้างนั้นหักหรือหลุดจากกันได้

2. เกี่ยวกับผลทางด้านจิตใจ หมายถึง สิ่งที่ทำนั้นจะเกิดผลกระทบทางด้านจิตใจในทาง **“บวก”** หรือ **“ลบ”** ซึ่งมักแสดงออกด้วยสภาวะที่เกี่ยวข้องเนื่องกับเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ อันก่อเกิดเป็นนัยยะของ **“มงคล”** หรือ **“อัปมงคล”** อาทิ

- ปลุกเรือนคล่อม **“วัดร้าง” “เจตีย์ร้าง” “ป่าช้าเก่า” “บ่อน้ำเก่า”** ชิด : สิ่งดังกล่าวทั้งหมด ล้วนเชื่อมโยงกับเรื่องของ **“จิตวิญญาณ”** ทั้งสิ้น
- ปลุกเรือนตรงกับสายตา **“พระประธาน”** ของวัด ชิด : พระประธานคือตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระศาสดาที่ยิ่งใหญ่ การปลุกเรือนให้ประจันหน้าเท่ากับเสมือนหนึ่งไม่ประเมินตนเองและไปท้าทายกับสิ่งสูงส่งยิ่ง
- **“เฮือนสุด”** เรือนที่มีการนำศพลงจากเรือนถึง 3 ครั้ง แล้วไม่ควรอยู่อาศัย ชิด : ความจริงแล้วการตายถือเป็นเรื่องปกติวิสัย หากแต่ก็ให้นัยยะถึงความเป็นอวมงคล ดังนั้นในเชิงจิตวิทยาการพบกับความเศร้าหมองบ่อยครั้ง ย่อมนำพาซึ่งความทุกข์ใจให้มาเยือนนั่นเอง
- เมื่อจะปลุกเรือนใหม่ เครื่องประกอบเรือนส่วนบน ห้ามหญิงมีครรภ์เหยียบหรือข้ามเป็นอันตราย ชิด : โดยปกติการห้ามเหล่านี้ไม่ได้ห้ามเพียงเฉพาะหญิงมีครรภ์เท่านั้นหญิงอื่น ๆ ทั่วไปก็มักห้ามกัน เนื่องจากธรรมชาติของผู้หญิงจะมี **“ระดู”** ทำให้แต่โบราณมามากใช้เป็นข้ออ้างว่าเป็นของไม่สะอาด เป็นของต่ำอีกทั้งเรื่องของ **“ศรัณะ”** ก็ถือเป็นของสูง ดังนั้นการใช้ของต่ำอย่า

หรือข้ามผ่านเครื่องเรือนแล้วนำขึ้นไปประกอบเป็นเครื่อง
หลังคานั้นย่อมคล่อมอยู่บนศีรษะทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็น
มงคลซึ่งหากมองในแง่ปฏิกิริยแล้วน่าจะเป็นเพราะกังวลว่า
ความอึดอัดของผู้หญิงมีครรภ์อาจจะไปเก็นสะดือเอาตัวไม่
และจะเป็นอันตรายได้ทั้งแม่และลูกก็เป็นได้

3. เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว หมายถึง การตระหนักถึง
คุณภาพชีวิตของการอยู่อาศัยว่า การจะอยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขเจริญงอกงาม
ได้นั้น ไม่เพียงแต่เรือนใกล้ตัว คือ บ้านและครัวเรือนเท่านั้นที่จะต้องดี หากยัง
ต้องรวมไปถึงคุณลักษณะของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรอบตัว ที่จะต้อง
ดีอีกด้วยเช่นกัน ดังนั้นการให้ความสำคัญด้วยการดูแลธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
จึงเป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติ อาทิ

- ห้ามถมสมุทร 5 ประการ คือ 1.บ่อน้ำ 2.สระหนอง 3.เหมืองฝาย
4.ที่วัด 5.ที่อยู่เทวดา ชิด : บ่อน้ำ สระหนอง และเหมืองฝาย
คือแหล่งกำเนิดตามอุดมสมบูรณ์ให้กับชุมชน
- ห้ามตัดไม้ใหญ่สูงขนาดทำครกกระเดื่องได้ถึง 3 ลูก ชิด :
ต้นไม้ใหญ่คือ ทรัพยากรที่ทำให้ป่าเขาอุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะ
เป็นสัตว์ป่า ผลไม้ พืชพันธุ์ แหล่งน้ำ ฯลฯ
- เข้าอาศัยในบ้านใหม่ยังไม่ทันครบ 3 ปี ก็ไปขุดบ่อ ขุดเหมือง
คุน้ำ ชิด : การเข้าอยู่ในที่ตังใหม่ ควรทิ้งระยะเวลาพอสมควร
กับการเผ่าสังเกตสภาพแวดล้อมโดยรอบให้ดีเสียก่อน จึงจะ
ทำการในเรื่องนั้นๆ
- เอาที่นาทำบ้าน เอาบ้านทำที่นา ชิด : สภาพของที่ตังใด
เหมาะกับการนำไปใช้ทำอะไรก็ควรเป็นเช่นนั้น ไม่ควรฝืน
เอาไปใช้ทำอีกอย่างหนึ่งที่ไม่เหมาะ จะเกิดปัญหาได้
- ลานบ้านและเรือนไม่ควรปล่อยให้รกร้าง : สภาพแวดล้อม
ไม่ดีย่อมส่งผลเสียมาถึงยังผู้อยู่ในท่ามกลางนั้นได้

4. เกี่ยวกับสังคม หมายถึงการคิดคำนึงถึงความสัมพันธ์ร่วมที่ดี
ระหว่างตนเองกับสมาชิกอื่น ๆ ของชุมชนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งจะยังความผาสุก
มาสู่กัน อาทิ

- ห้ามแลกเปลี่ยนบ้านหรือแลกเปลี่ยนเรือนกัน ชิด : อาจจะนำ
มาซึ่งความบาดหมางใจกันได้ภายหลัง หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
ไม่พึงพอใจกับของที่แลกเปลี่ยนกันไปแล้ว
- ห้ามเข้ารับใช้ของเรือนหนึ่ง พาคนรับใช้ของอีกเรือนหนึ่งหนีกัน
ไป หรือสมสู่กับคนนอกเรือนจนตั้งครรภ์ แล้วพาขึ้นเรือน
ชิด : อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่าเจ้านายนั้นมีส่วนรู้เห็น
เป็นใจด้วย

- เรือน 2 หลัง วางครกกระเดื่องหันมองชนกัน ชิด : ผลผลิตสำคัญคือข้าวนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงออกถึงหลายนัยยะ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถของเจ้าของเรือน, ความขยันหมั่นเพียร ตลอดจนฐานะความเป็นอยู่ การวางไว้ตรงกันและมองเห็นสภาวะของการประกอบารซึ่งกันและกัน อาจนำไปสู่การเสียดสี ถากถางจนวิวาทกันได้

5. เกี่ยวกับจริยธรรม หมายถึงการให้ความสำคัญกับพฤติกรรมและวิถีปฏิบัติตน ที่ควรจะมีทั้งสำหรับคนใกล้ชิดและคนนอกเรือน เพื่อจะยังความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อาทิ

- บุคคลใดเมื่อพ้นจากเรือนพ่อแม่ ควรเริ่มสร้างเรือนเสาดั้งเจ้าดินก่อนถึง 3 ปี แล้ว จึงค่อยปลูกเรือนแบบผูกข้อผูกแป : คนที่แต่งงานมีครอบครัวใหม่ ควรเริ่มสร้างฐานะด้วยการประมาณตน จากการปลูกเรือนแบบเพิง หรือ “ตูป” ก่อน ครบ 3 ปีแล้ว จึงเปลี่ยนเป็น “เรือนเครื่องผูก” จนกว่าฐานะดีแล้วจึงขยายเป็น “เรือนเครื่องสับ”
- ผู้เป็นพ่อเรือนแม่เรือน ถ้าทะเลาะวิวาทกัน แล้วทำร้ายเครื่องเรือนหม้อชามหรือเอาไม้ตีฟันเรือน ฯลฯ ชิด : เรือนอาศัยเป็นสิ่งหลักฐานอันมั่นคงของครอบครัว การทำลายให้เสียหาย ย่อมนำมาซึ่งรอยร้าวของชีวิตคู่ได้
- สิ่งที่ไม่ควรแลกกัน 3 อย่างคือ บ้าน เรือน เมีย : การแลกเปลี่ยนคู่กัน แนนอนว่าย่อมผิดวิสัยของคนที่มีความเจริญทางด้านศีลธรรมที่ดั่งาม

โดยสรุปแล้ว “คติความเชื่อ” ที่เกี่ยวเนื่องกับตัวเรือนและการอยู่อาศัยดังกล่าวทั้งหมดนี้ ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางศาสนาและความเชื่อแบบดั้งเดิมอย่างสังคมเกษตร ทั้งของชาวไทยเ็นในจังหวัดเชียงใหม่และชาวไทยเ็น ของเมืองเชียงตุง ที่มีต่อ “โลก” และ “สิ่งแวดล้อม” อันสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับตน ว่าได้ก่อเกิดเป็นโลกทัศน์ ทัศนคติ ที่พัฒนาเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนในการนำไปสู่ปฏิบัติสำหรับการก่อสร้างเรือนในชุมชน แม้จะมีข้อแตกต่างในส่วนปลีกย่อย หากแต่ในแง่ของภาพรวมแล้วต่างก็ชี้ให้เห็นถึงมุมมองของเป้าหมายสำคัญที่มีจุดประสงค์เดียวกัน คือ การจักได้อยู่อาศัยอย่างสันติสุข ในท่ามกลางความมั่นคงถาวรของครอบครัว รวมทั้งคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี ตลอดจนองค์รวมของชุมชนในสังคมอันสงบสุข ภายใต้หลักปฏิบัติทางโลกียธรรม ด้านจริยวัตร และคุณธรรม ตามแนวความเชื่อแบบดั้งเดิมและทางโลกุตระธรรมในด้านผลบุญแห่งกรรม เพื่อจักได้มีชีวิตที่ดีในโลกหน้าตามแนวความเชื่อของพุทธศาสนานั่นเอง

เชิงอรรถ

1. ดุราวละเอียดเพิ่มเติมใน วิวัฒน์ เตมียพันธุ์, "อาคารพักอาศัยลานนา: คติความเชื่อและประเพณีบางประการ เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การปลูกสร้างและการวางผัง" วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ และ ตำนานแผนโบราณพื้นเมือง. ญาณรังษี
2. สัมภาษณ์ นางคำอี อายุ 33 ปี บ้านเลขที่ 5 บ้านหนองอ้อ อ.เชียงตุง จ. เชียงตุง วันที่ 27 มี.ค.2547
3. สัมภาษณ์ นางมุง อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 26 บ้านหม้า อ.ยางลพ จ.เชียงใหม่ วันที่ 28 มี.ค.2547
4. การให้มี "เสานาง" ด้วย แม้จะบอกนัยยะถึงเพศหญิง หากแต่ก็เป็นเพียง การแสดงบทบาทในฐานะเสาตัวรองเท่านั้น เช่นเดียวกับในงานสถาปัตยกรรมไทย ที่มักมีการกำหนดชื่อขององค์ประกอบให้สัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ เช่น ชื่อเอก ชื่อโท เป็นต้น
5. สัมภาษณ์ นางโบ บ้านเลขที่ 8 บ้านหนองอ้อ อ.เชียงตุง จ. เชียงตุง วันที่ 27 มี.ค.2547
6. สัมภาษณ์ นางแสงด้อย อายุ 60 ปี บ้านไม่มีเลขที่ บ้านเด่นช้าง อ.กาดฟ้า จ. เชียงตุง วันที่ 30 มี.ค.2547
7. สัมภาษณ์ นางแสงด้อย อายุ 60 ปี วันเดียวกัน
8. ประเด็นหลังนี้ น่าจะเพื่อให้เศษดินเข้าไปปนเปื้อนได้
9. สัมภาษณ์ นางอาม อายุ 45 ปี บ้านไม่มีเลขที่ บ้านหม้า อ.ยางลพ จ. เชียงตุง วันที่ 29 มี.ค.2547

บทที่ 5 เรือนและบริบท

จากคุณลักษณะของบริบทของหมู่บ้านไทเขินทั้งที่เมืองเชียงใหม่และเมืองเชียงตุง ดังที่กล่าวมาในบทที่ 3 แล้วนั้น ชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่จะส่งผลและนำมาสู่การสร้างงานสถาปัตยกรรมส่วนสำคัญ นั่นคือ บ้านและเรือนเพื่อการอยู่อาศัยที่จักต้องสอดคล้องและกลมกลืนกับบริบทโดยรอบเหล่านั้นในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงรายละเอียดลึกลงไปถึงแบบอย่างของรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม รูปทรงการใช้ที่ว่าง ตลอดจนโครงสร้างและวัสดุก่อสร้างของเรือนในแต่ละพื้นที่จากกรณีศึกษาพื้นที่ละ 10 ตัวอย่าง ก่อนจะสรุปผลในท้ายบทเป็นเชิงเปรียบเทียบในแง่ความเหมือนและความต่างระหว่างเรือนไทเขินที่เชียงใหม่และเชียงตุง โดยจะเริ่มต้นจากเมืองเชียงใหม่ก่อน

กรณีศึกษา : เรือนไทเขิน เมืองเชียงใหม่

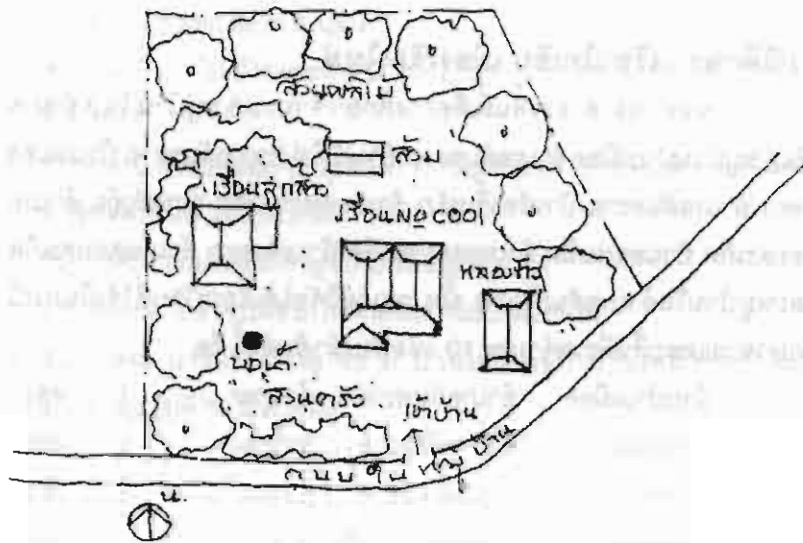
จากการลงสำรวจพื้นที่เพื่อการศึกษา จำนวน 8 หมู่บ้าน ใน 3 อำเภอ ได้แก่ หมู่บ้านป่าเหมือด อำเภอสันทราย บ้านป่าไผ่ อำเภอสันทราย บ้านหนองแห้ง อำเภอสันทราย บ้านร้องขี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด บ้านสันอุ้ม อำเภอดอยสะเก็ด บ้านลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด บ้านเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด และหมู่บ้านในอำเภอสันกำแพง นั้น คณะผู้วิจัยได้เลือกบ้านที่ใช้เป็นกรณีศึกษาจากแต่ละพื้นที่รวมจำนวน 10 แห่ง เรียงลำดับดังนี้ คือ

บ้านป่าเหมือด	อำเภอสันทราย	จำนวน	1	หลัง
บ้านป่าไผ่	อำเภอสันทราย	จำนวน	1	หลัง
บ้านหนองแห้ง	อำเภอสันทราย	จำนวน	1	หลัง
บ้านร้องขี้เหล็ก	อำเภอดอยสะเก็ด	จำนวน	1	หลัง
บ้านสันอุ้ม	อำเภอดอยสะเก็ด	จำนวน	1	หลัง
บ้านลวงเหนือ	อำเภอดอยสะเก็ด	จำนวน	3	หลัง
บ้านเชิงดอย	อำเภอดอยสะเก็ด	จำนวน	1	หลัง
ไม่ทราบชื่อหมู่บ้าน	อำเภอสันกำแพง	จำนวน	1	หลัง

เรือนหลังที่ 1 เจ้าของ นางคำป้อ พิมเสน บ้านเลขที่ 6 หมู่ 4 บ้านป่าเหมือด
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 57 ปี

ผังบริเวณ

บ้านหลังนี้มีบริเวณที่ติดกับช่วงมุมทางโค้งของถนนภายในหมู่บ้าน
หันด้านหน้าบ้านไปทางทิศใต้ ภายในบริเวณบ้านมีเรือนประธานตั้งอยู่ ณ บริเวณ
กึ่งกลางของพื้นที่แต่วางค่อนมาทางด้านหน้า (ลายเส้น 5.1) ขวามือเป็นยั้งข้าว
หลังใหญ่ (รูป 5.1) สวนซ้ายมือเอียงไปทางด้านหลังเป็นเรือนอีกหลังที่ปลูก
ทีหลังสำหรับให้ครอบครัวลูกสาวอาศัย บริเวณลานบ้านมี “บ่อน้ำ” และสวน
ครัวโอบล้อมทางด้านหน้า (รูป 5.2) ในขณะที่บริเวณหลังบ้านทำเป็นสวน
ผลไม้ มีส้วมอีกหลังหนึ่ง

ลายเส้น 5.1 ผังบริเวณบ้านของ นางคำป้อ พิมเสน

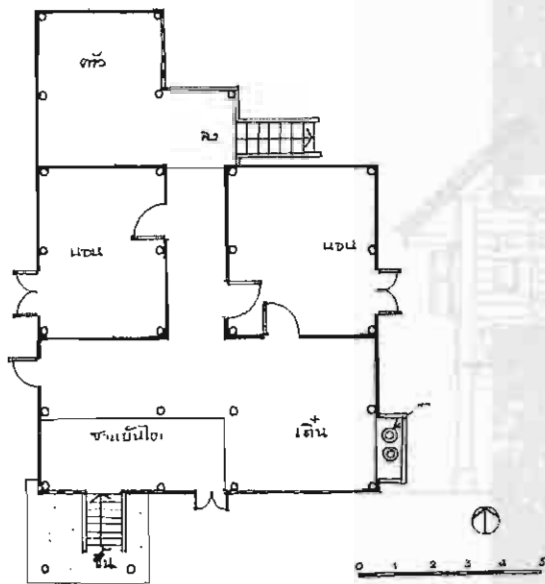
รูป 5.1 ลักษณะของยั้งข้าว

รูป 5.2 “บ่อน้ำ” ท่ามกลางสวนโอบล้อม

แผนผังอาคาร

เป็นเรือนขนาดค่อนข้างใหญ่ กว้างประมาณ 9.50 เมตร ทำเป็น 3 ห้องเสา ยาวประมาณ 13.00 เมตร แบ่งเป็น 6 ห้องเสา (ลายเส้น 5.2) หันหน้าเรือนไปทางทิศใต้ มีทางขึ้นเรือนด้านหน้าทางซ้ายมือ ตรงขึ้นไปเป็น "ชาน" เล็กๆ ที่ลดระดับรับแม่บันได (รูป 5.3) ถัดไปเป็น "เดิน" ลึก 2 ห้องเสา ขยายกว้างเต็มหน้าเรือนใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ "เดิน" ทำที่เหมือนจะต้องการให้เปิดโล่งทางด้านหน้า แต่ก็ทำเป็นผนังโปร่งกัน โดยส่วนล่างทำเป็น "ฝาไหล" ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งตีเป็นแผงด้วยซี่ไม้โปร่งๆ

ลายเส้น 5.2 แผนผังเรือน

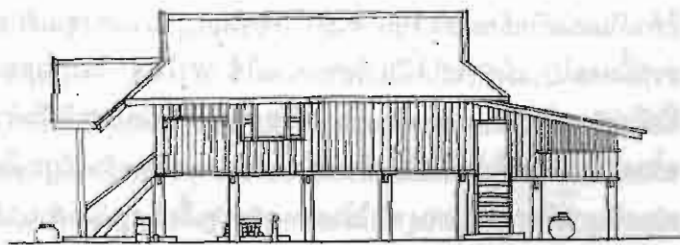

รูป 5.3 มุขรับ "บันได" ทางขึ้นด้านหน้าเรือน

ลักษณะรูปแบบอาคาร (ลายเส้น 5.3, 5.4)

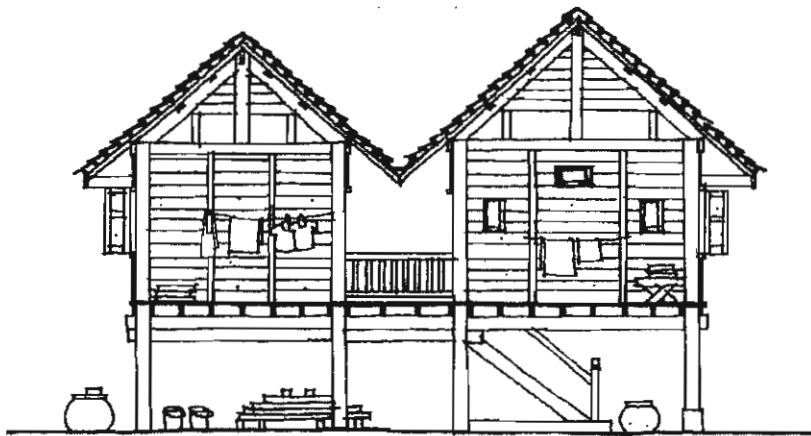

ลายเส้น 5.3 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.4 รูปด้านข้างเรือน

เป็นชุด **“เรือนแฝด”** ที่ใช้หลักการขึ้นรูปทรงจากผนังอาคาร ซึ่งแบ่งทางด้านกว้างของเรือนออกเป็น 3 ห้อง โดยช่วงแรกทางขวามือซึ่งเป็นห้องหลัก จะจัดให้มีช่วงกว้างที่สุดคือ 4.00 เมตร ขณะที่ช่วงริมซ้ายมือจะมีความกว้างน้อยกว่า คือ 3.50 เมตร แล้วมีช่วงกลางที่แคบที่สุด คือ 2.00 เมตร คั่นกลางซึ่งลักษณะของผังเช่นนี้ถือเป็นแบบมาตรฐานสำหรับเรือนอาศัยของกลุ่มล้านนาที่ต้องการออกแบบให้เป็น **“เรือนแฝด”** ซึ่งมีหลังหนึ่งใหญ่และอีกหลังหนึ่งเล็ก หันด้านหน้าจั่วทั้ง 2 หลังมาทางด้านกว้างเรือนวางเคียงคู่ขนานกันไปตลอดความยาวของเรือน โดยมีช่วงกลางคือ **“ซุ้มริน”** ที่ใช้เป็นจุดบรรจบของปีกชายคาระหว่าง 2 หลังมาเชื่อมกัน (ลายเส้น 5.5)

ลายเส้น 5.5 รูปตัดเรือนตามขวาง

เรือนแฝดหลังนี้เหมือนเช่นเรือนล้านนาทั่วไป ที่ทำเป็นเรือนไม้ ยกได้สูงมีหลังคาชั้น และใช้รูปทรงอย่าง **“จั่วปั้นหยา”** หรือที่เรียกว่า **“จั่วมะนิลา”** คลุม โดย **“จั่ว”** นั้นจะมีขนาดค่อนข้างเล็ก เนื่องเพราะการตั้งโครงจั่วนี้ถูกร่นเข้ามายังแนวเสาที่ 2 ของเรือน ทำให้เกิดเป็นผืนหลังคา **“ปีกนก”** กว้างใหญ่แผ่ออกมาคลุมส่วน **“เดิน”** ทั้งหมด (รูป 5.4) ซึ่งก็เป็นแบบแผนเฉพาะของเรือนในกลุ่มล้านนาเช่นกัน แต่ที่ต่างออกไปคือส่วนบริเวณ **“เดิน”** ที่ทำเป็นผนังปิดล้อมโดยรอบ จนทำให้เกิดวิญญานในเชิงคุณลักษณะของพื้นที่ส่วนนี้หายไป แม้ว่าจะได้มีการพยายามใช้ **“ฝาไหล”** ในบางส่วนรวมทั้งแผงซี่ไม้โปร่งๆแล้วก็ตาม เช่นเดียวกับ **“เรือนครัว”** ซึ่งโดยปกติมักทำเป็น **“เรือนขวาง”** มี **“หน้าจั่ว”** แบบโล่งสำหรับการระบายกลิ่นควัน ก็ถูกเลือกใช้หลังคาแบบเป็น **“เพิง”** คลุมแทน ทำให้นอกจากจะดูเตี้ยผิดรูปผิดส่วนแล้ว วิธีการใช้ภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาทางการใช้ประโยชน์ จนทำให้เกิดเป็นรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวอย่างโบราณพลอยสูญหายไปด้วยไม่รวมถึงระบบวิธีการประกอบฝาเรือน ที่เรือนหลังนี้ใช้แบบอย่างของการ

เข้าไม้สมัยหลังที่อาศัยการนำเอาแผ่นกระดานมาตีซ้อนทับกันใน “ทางแนวนอน” เพื่อยึดเข้ากับโครงเคร่าฝานั้น (รูป 5.5) ก็ไม่เพียงทำให้คุณลักษณะแบบ “ฝาสายบัว” ที่เคยเน้นมิติใน “ทางแนวดิ่ง” เปลี่ยนไปเท่านั้น แต่ยังบ่งบอกถึงการสลายไปในทาง “เชิงช่าง” เฉพาะถิ่นอีกด้วย ความคงไว้ซึ่งกลิ่นอายของแบบแผนเดิมจึงอยู่เพียงแค่ระบบการวางแผนผังอาคาร ภายใต้รูปลักษณะของเรือนอย่างเรือนแฝดที่มีได้ถุนโล่งเท่านั้น

รูป 5.4 ส่วนของ “เดิน” ที่ใช้ปีกนกคลุม

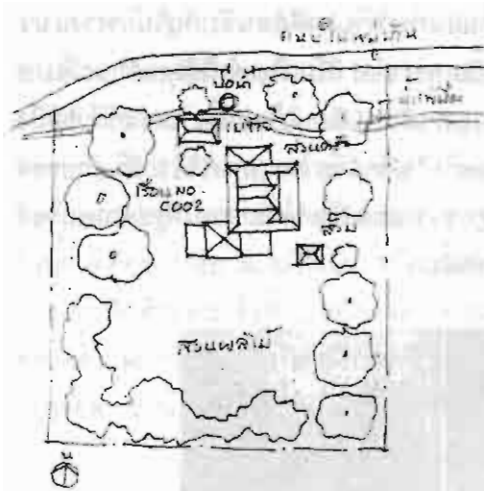

รูป 5.5 ลักษณะการใช้ไม้กระดานตีเป็นแผงฝายในแนวนอน

เรือนหลังที่ 2 เจ้าของ นายบัวเขียว กิณะ บ้านเลขที่ 78 หมู่ 3 บ้านป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 54 ปี

ผังบริเวณ

เป็นบ้านที่มีพื้นที่ใหญ่พอประมาณ ตั้งอยู่ติดริมถนนทางเดินภายในหมู่บ้าน โดยหันหน้าบ้านออกถนนซึ่งตรงกับทิศเหนือ ถัดบริเวณบ้านทางด้านหน้าเข้ามาจะมีลำน้ำเหมืองตัดผ่านขนานไปกับแนวถนน (ลายเส้น 5.6) บ้านหลังนี้แปลกตาที่องค์ประกอบต่างๆ จะวางอยู่ทางบริเวณพื้นที่ด้านหน้า โดยทิ้งพื้นที่ด้านหลังให้เป็นลานโล่งเพื่อทำเป็นสวนผลไม้ (รูป 5.6) จากประตูทางเข้าบ้านเข้าไปจะพบ “น้ำบ่อ” ตั้งเยื้องอยู่เป็นลำดับแรก ก่อนจะเป็น “ยั้งข้าว” ที่อยู่ค่อนไปทางด้านขวา แล้วจึงเป็น “เรือนอาศัย” ที่ตั้งตระหง่านอยู่เกือบกึ่งกลางพื้นที่ ในขณะที่ถัดเลยออกมาจะเป็น “ส้วม” ซึ่งวางเยื้องออกไปทางซ้ายมือ

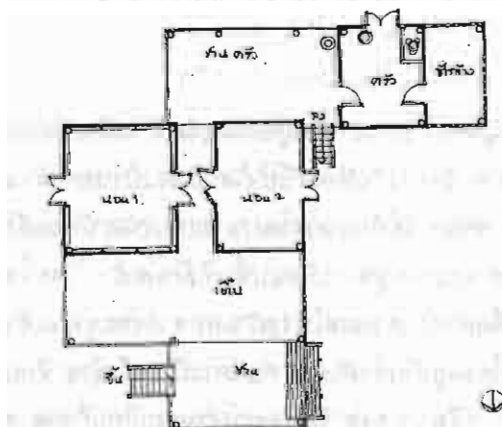
ลายเส้น 5.6 ผังบริเวณบ้านของ นายบัวเขียว กิณะ

รูป 5.6 สวนผลไม้บริเวณด้านหลังของบ้าน

แผนผังอาคาร

เป็นเรือนพักอาศัยขนาดไม่โตมากนัก คือมีความกว้างเรือนประมาณ 8.50 เมตร ความยาวประมาณ 11.50 เมตร ไม่รวม "ชานหน้า" ที่ลึกอีก 3.00 เมตร (ลายเส้น 5.7) โดยระเบียบวิธีการจัดวางผังก็ยังคงใช้หลักการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนตามอย่างแบบแผนดั้งเดิม คือมี "บันได" พาดขึ้นบน "ชาน" ด้านหน้าเรือน ซึ่งเป็น "ชานโล่ง" แต่ทำหลังคาคลุมก่อนจะเป็น "เดิน" ที่อยู่ถัดเข้าไป โดย "เดิน" นี้ถูกตีปิดล้อมโดยรอบ มีประตูเปิดจาก "ชาน" เข้าไป (รูป 5.7) ตัว "เดิน" ใช้พื้นที่ในทางลึกเพียงแค่วงเสาดเดียว ในขณะที่ทางกว้างจะใช้เต็มพื้นที่ ถัด "เดิน" ไปกันเป็น "ห้องนอน" 2 ห้องมี "ฮ่อมริน" แทรกกลางเพื่อเชื่อมการใช้สอยต่อจากหน้าเรือนให้ทะลุไปยังหลังเรือนได้ โดยพื้นที่หลังเรือนนี้จะเปิดเป็น "ชานหลัง" ขนาดใหญ่ ซึ่งเดิมคงใช้เป็นพื้นที่ของ "ครัวไฟ" มี "บันได" ทางขึ้นลงด้านหลัง ก่อนจะมีการต่อเติมเป็น "เรือนครัว" อีกหลังหนึ่งพร้อมกับ "ชานซักล้าง" ที่ต่อยาวออกไป

ลายเส้น 5.7 แผนผังเรือน

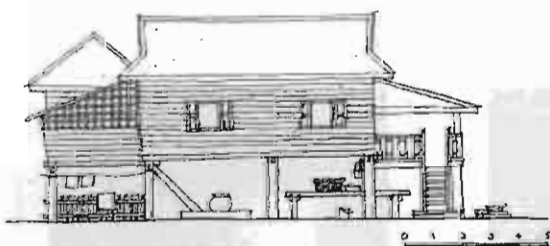
รูป 5.7 ส่วนของ "ชาน" ที่อยู่ทางด้านเหนือ "เดิน"

ลักษณะรูปแบบอาคาร

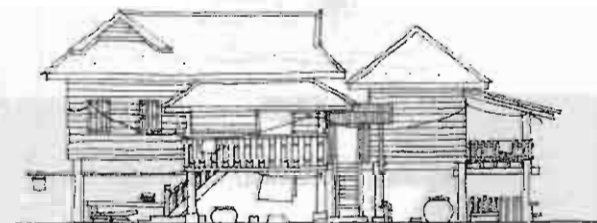
ในขณะที่แผนผังอาคารคงอย่างแบบแผนประเพณีแทบทุกประการ แต่ในแง่รูปแบบลักษณะแล้วกลับแตกต่างออกไปอย่างเห็นได้ชัด เพราะแม้จะทำเป็นแบบ “เรือนแฝด” (รูป 5.8) แต่ทว่ากลับใช้วิธีการวางชุดหลังคาขวางกับแผนผังอาคาร กล่าวคือโดยระเบียบวิธีการออกแบบ “เรือนแฝด” นั้น การวางชุดหลังคาจะวางให้ “จั่วแฝด” หันมาทางด้านหน้าเรือน โดยสันหลังคาวางทอดยาวไปตามความยาวของเรือน (ลายเส้น 5.8 - 5.9) ตามธรรมชาติของลักษณะรูปแบบหลังคาที่สอดคล้องกับแผนผังอาคาร พร้อมๆ กันนั้นเพื่อไม่ให้เรือนมีความยาวของสันหลังคายาวเกินไป เรือนแฝดจึงมักจบปลายหลังคาเพียงแค่อีกชั้นนอน ในขณะที่พื้นที่ “ครัวไฟ” จะใช้วิธีการทำหลังคาอีกชุดหนึ่งวางขวางกับเรือนหลังประธานนั้น หากแต่เรือนหลังนี้จะใช้วิธีการกลับทิศทางกัน โดยวางสลับให้ “หน้าจั่ว” ของเรือนแฝดทั้ง 2 ขวางกับแนวยาวของเรือน ขณะเดียวกันก็จะอาศัยชุดหลังคา “ขวาง” ของ “ครัวไฟ” (ลายเส้น 5.10) อย่างแบบมาตรฐานมาวางสับในทางยาวร่วมด้วย ทำให้เรือนหลักทั้งหลังดูแปลกไป คือเมื่อมองทางด้านหน้าจะดูเหมือนหลังคาทำแบบ “หักศอก” แต่เมื่อดูด้านข้างกลับเป็นแบบ “จั่วแฝด” แทน เช่นเดียวกับส่วนของ “ชาน” ด้านหน้า ซึ่งจากเดิมเป็นแบบ “ชานโล่ง” มากลายเป็น “ชานพักบันได” ที่มีหลังคาคลุม โดยหลังคาแทนที่จะชันเป็น “ปีกนก” หรือใช้รูปทรงแบบ “จั่วบันหย้า” อย่างเรือนประธาน แต่กลับเลือกใช้หลังคา “แบบบันหย้า” แทน เหมือนอย่างที่ทำกับ “เรือนครัว” เช่นกัน (รูป 5.9) นอกจากนี้ในส่วนของตัวเรือนของอาคารเองก็ไม่เพียงถูกปรับให้มีความกว้างเรือนแคบลงเท่านั้น ช่วงความสูงยังถูกยกขึ้นอีกด้วย ทำให้เมื่อคลุมหลังคาลงมาแล้วเรือนเลยดูมอมบางลงไปอย่างถนัดตา

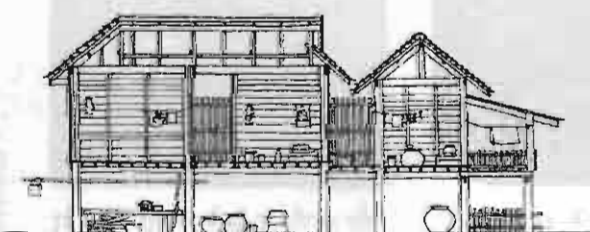
รูป 5.8 ลักษณะหลังคาที่ทำเป็นแบบเรือนแฝด

ลายเส้น 5.8 รูปด้านข้างเรือน

ลายเส้น 5.9 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.10 รูปตัดเรือนตามขวาง

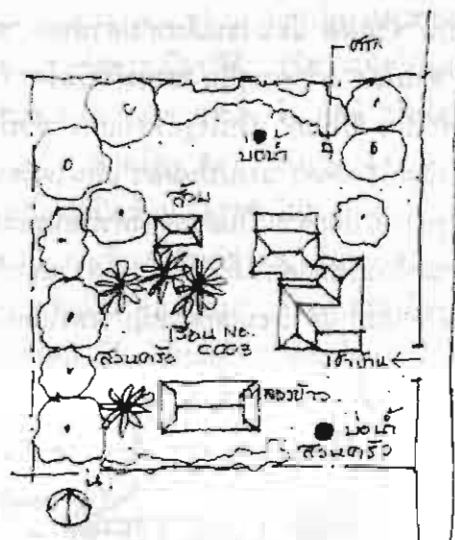

รูป 5.9 เรือนครัวกับหลังคาทรงบันหย้า

เรือนหลังที่ 3 เจ้าของ นายเป็ง พิไล บ้านเลขที่ 11 หมู่ 1 บ้านหนองแห้ง
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 56 ปี

ผังบริเวณ

พื้นที่โดยรอบบ้านมีขอบเขตบริเวณเป็นรูป 4 เหลี่ยมค่อนข้างจัตุรัส (ลายเส้น 5.11) ด้านหน้าบ้านติดถนนภายในหมู่บ้านทางด้านทิศตะวันออก มีทางเข้าเยื้องจากแนวกึ่งกลางรั้วลงมาทางด้านใต้ บริเวณภายในประกอบด้วย “บ่อน้ำ” ซึ่งวางอยู่ชิดแนวมุมบนรั้วทางซ้ายมือ (รูป 5.10) ก่อนจะเป็น “ยุงข้าว” ใหญ่วางขนานไปกับแนวรั้วนั้น ส่วนเรือนประธานวางหันมาทางด้านหน้ารั้ว ไม่ได้หันหน้าเรือนออกไปยังประตูทางเข้าเหมือนบ้านอื่นๆ แต่กลับหันไปทาง “ยุงข้าว” และ “บ่อน้ำ” เช่นเดียวกับ “ลานบ้าน” ที่ขยับไปอยู่ทางด้านข้างของเรือนเพื่อเชื่อมต่อกับบริเวณ “สวนครัว” โดยมี “ส้วม” ตั้งซ่อนอยู่ทางด้านหลัง บ้านหลังนี้ก็เช่นหลังอื่นๆ ที่นิยมเว้นพื้นที่ด้านหลังของบ้านไว้เป็น “สวนผลไม้” และมี “ศาลพระภูมิ” ตั้งแทรกอยู่ (รูป 5.11)

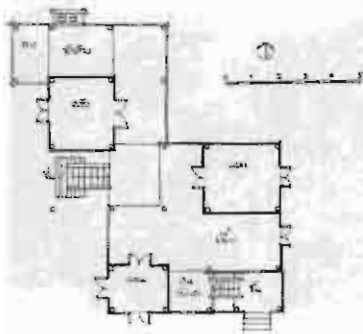
ลายเส้น 5.11 ผังบริเวณบ้านของ นายเป็ง พิไล

รูป 5.10 "บ่อน้ำ" กลางสวน

รูป 5.11 "ศาลพระภูมิ" ซึ่งเป็นอิทธิพลที่รับเข้ามาใหม่ในช่วงหลัง

ลายเส้น 5.12 แผนผังเรือน

แผนผังอาคาร

ตัวเรือนประธานที่เป็นเรือนพักอาศัยมีการออกแบบที่ค่อนข้างพิเศษ คือ ตัวผังมีรูปลักษณะเป็นอย่าง 4 เหลี่ยมจัตุรัส 2 ชุดมาประกบเยื้องกัน (ลายเส้น 5.12) โดยชุดแรกใช้เป็น “เรือนนอน” ที่มีความกว้างด้านหน้าประมาณ 6.50 เมตร แบ่งเป็น 3 ห้องเสาและด้านยาวประมาณ 6.50 เมตร แบ่งเป็น 3 ห้องเสาเช่นกัน ด้านหน้าสุดมี “บันได” ทางขึ้นชิดทางด้านมุมขวา โดยมี “ชานหน้า” รับ ทำเป็น “ชานพักบันได” ก่อนเข้าไปเป็น “เดิน” ขนาดห้องเดียวแต่ยาวตลอดความกว้างเรือน (รูป 5.12) ถัด “เดิน” เข้าไป โดยปกตินิยมทำเป็นแบบ “ห้องนอน” 2 ห้องวางคู่กัน แต่เรือนหลังนี้กลับกันส่วนนี้เพียงห้องเดียว เพื่อเปิดพื้นที่อีกด้านหนึ่งให้เป็นส่วนโถงสำหรับเชื่อมต่อกับ “ระเบียง” ทางเดินซึ่งตรงไปยัง “ครัวไฟ” ในขณะที่อีกห้องหนึ่งนั้นใช้พื้นที่ตรงบริเวณตอนมุมในที่ติดกับ “ชานพักบันได” มากันเป็น “ห้องนอน” แทน ซึ่ง “เดินใน” ส่วนหลังนี้จะกดให้เป็นแบบ “ชานลด” สำหรับรับ “บันได” ทางขึ้นลงด้านหลัง

สำหรับพื้นที่ชุดหลังซึ่งใช้เป็น “ครัวไฟ” นั้น ก็ทำผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเช่นกัน (รูป 5.13) มีหน้ากว้างประมาณ 4.50 เมตร แบ่งเป็น 2 ห้องเสาเช่นกัน โดยส่วนของ “ห้องครัว” กั้นอยู่ริมนอกทางด้านหน้าสุด มีระเบียงที่เชื่อมจาก “เดิน” ของตัวเรือนใหญ่ต่อไปยังส่วน “ซักล้าง” และ “ชานหลัง” (รูป 5.14) ซึ่งการออกแบบด้วยการสลับตำแหน่งในการกั้นห้องนอนเช่นนี้ทำให้คุณลักษณะของ “ที่ว่าง” เปลี่ยนจากมิติใน “เชิงกว้าง” เป็นมิติใน “เชิงยาว” ได้อย่างน่าสนใจ

รูป 5.12 “ฟูก” สำหรับนอนบริเวณ “เดิน”

รูป 5.13 ลักษณะของ “ครัวไฟ”

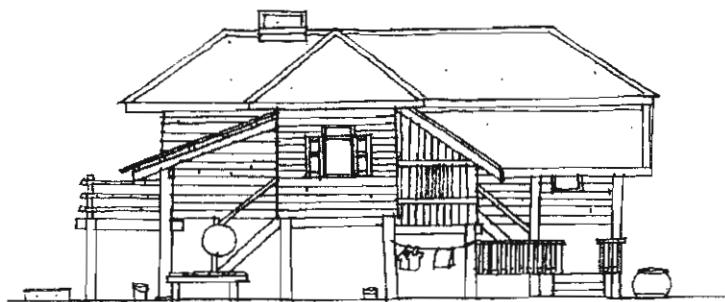

รูป 5.14 “ชานซักล้าง” บริเวณหลังของเรือน

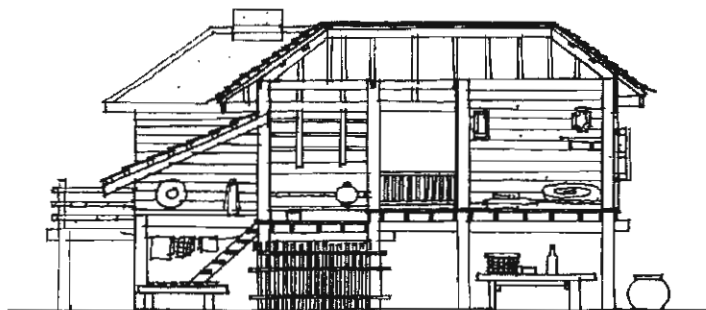
ลักษณะรูปแบบอาคาร

ลายเส้น 5.13 รูปด้านข้างเรือน

ลายเส้น 5.14 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.15 รูปตัดเรือนตามขวาง

รูป 5.15 ลักษณะเรือนช่วงหน้าที่ทำเป็นรูปหักศอก

รูป 5.16 ส่วนของใต้ถุนเรือนที่กันเป็นเสาสำหรับเลี้ยงไก่

รูป 5.17 หลังคาจั่วขนาดเล็กที่ยกขึ้นเหนือครัวไฟเพื่อระบายอากาศ

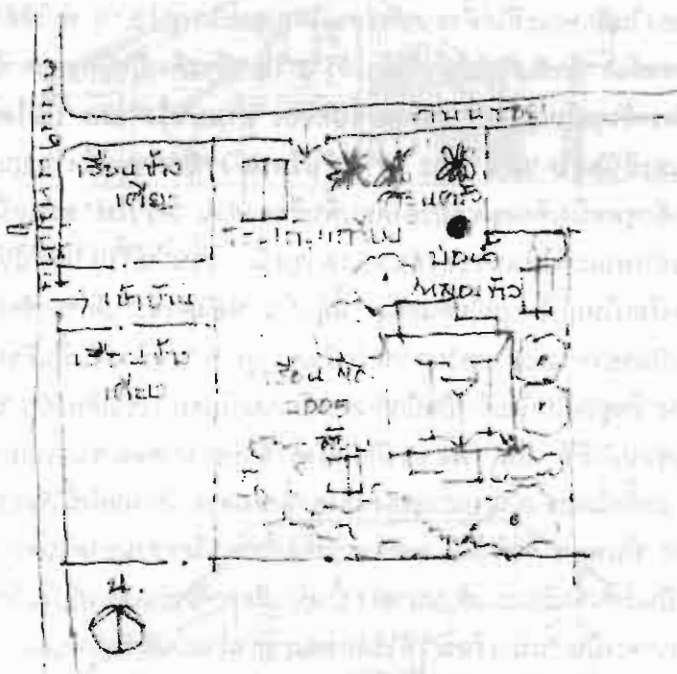
รูป 5.18 ลักษณะของ "ฝาเรือน" ที่ตีซ้อนกัน ในทางแนวนอน

เป็นเรือนที่ไม่เพียงแปลกในวิธีการออกแบบผังอาคารเท่านั้น หากยังแตกต่างในกลวิธีการออกแบบรูปลักษณะเรือนอีกด้วย โดยเฉพาะการ "เล่น" กับทรงและรูปแบบหลังคาซึ่งสามารถล้อบนโครงสร้างผังแบบดั้งเดิมได้ ด้วยการเอาโครงสร้างจั่วหลังคาชุดหลักมาวางพาดเหนือพื้นที่ของ "เต็น" ตามช่วงความกว้าง แล้วสร้างโครงจั่วรองอีก 2 ชุด วางทาบลงบนพื้นที่ของ "ห้องนอน" ทั้ง 2 ห้อง ในลักษณะที่ให้ตั้งฉากกับโครงใหญ่ชุดแรก (รูป 5.15) ทำให้ลักษณะของทรงหลังคาหักพับกันไปมาเป็นรูปตัว "Z" ก่อนที่จะตั้งเป็นปีกชายคาซึ่งซ้อนอยู่ใต้โครงจั่วชุดใหญ่ออกไปยังคลุมพื้นที่ของ "ชานบันได" และ "บันได" ด้านหน้า และยื่นคลุม "เต็น" และ "ชานบันไดหลัง" อีกด้านหนึ่งในขณะที่ทำหลังคาอีกชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวลงคลุมพื้นที่ของส่วน "ครัวไฟ" ตรงเหนือห้องครัวในลักษณะที่ให้แนวของสันหลังคาชุดนี้วางขนานกับแนวสันหลังคาของชุดเรือนใหญ่ โดยเหนือสันหลังคานี้ทำเป็น "หลังคาจั่ว" เล็กๆ ยกซ้อนขึ้นไปเพื่อใช้เป็นช่องทางระบายควันจากครุwnนั่นเอง (รูป 5.17) สำหรับพื้นที่ของส่วน "ซักล้าง" ที่อยู่ถัดไปก็จะตั้งเป็นปีกกันสาดยื่นออกไปคลุม เช่นเดียวกับ "บันได" ทางขึ้นชุดหลังที่ทำเป็น "เพิง" ของปีกหลังคาหักออกมาคลุมเช่นกัน (ลายเส้น 5.15) แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นรูปแบบของหลังคาทั้งหมดของเรือนหลังนี้ใช้แบบอย่างของทรง "บันหย้า" ซึ่งทำให้ภาพลักษณ์ของตัวเรือนโดยรวมขาดจินตภาพของความเป็นเรือนพื้นถิ่นแบบล้านนาลงอย่างน่าเสียดาย เช่นเดียวกับในอีกหลายส่วนไม่ว่าจะเป็น "ผนังเรือน" ที่ใช้ลักษณะของฝาแบบตีซ้อนทับแนวในทางนอน (รูป 5.18) หรือแบบอย่างของประตู-หน้าต่างที่ทำแบบเปิดออก แล้วยังรวมไปถึงวัสดุที่ใช้มุงหลังคาอย่าง "กระเบื้องซีเมนต์" แบบหางว่าวที่ล้นแต่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของเรือนไทเขิน ที่รับเอารูปลักษณะและแบบแผนของอิทธิพลภายนอกเข้ามาในเชิงใหม่นี้

เรือนหลังที่ 4 เจ้าของ นายฮีน สายกา บ้านเลขที่ 33 หมู่ 7 บ้านร้องชี้เหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 56 ปี

ผังบริเวณ

บ้านหลังนี้ตั้งอยู่บริเวณมุมทาง 3 แยกของถนนภายในหมู่บ้าน โดยเป็นบ้านที่มีบริเวณค่อนข้างกว้างใหญ่ (ลายเส้น 5.16) อีกทั้งเป็นที่ตั้งของหลายครัวเรือน ซึ่งเป็นเครือญาติเดียวกัน ทำให้มีการเปิดทางเข้าเพิ่มเป็น 2 ทาง เฉพาะแต่ตัวเรือนที่สำรวจนั้นจะวางอยู่ตรงส่วนในสุด ที่เน้นทางเข้าหลักทางด้านทิศเหนือ เช่นเดียวกับเรือนประธานที่หันแกนมาทางด้านทิศนี้ ส่วนด้านหลังเรือนมี "สวน" และสวนผลไม้ปลูกอยู่บริเวณท้ายสุด (รูป 5.19) ด้านหน้าเรือนมี "ยั้งข้าว" (รูป 5.20) และ "บ่อน้ำ" (รูป 5.21) วางเอียงมาทางขวามือ ถัดออกมาจนชิดแนวรั้วทำเป็น "สวนครัว" ใกล้ประตูทางเข้าบ้านด้านทิศตะวันตกตั้งโรงเก็บเกวียนไว้ สำหรับพื้นที่ตลอดทั้งแนวทางด้านทิศตะวันตกเป็นขอบเขตบริเวณเรือนพักอาศัยของเครือญาติ

ลายเส้น 5.16 ผังบริเวณบ้านของนายฮีน สายกา

รูป 5.19 "สวนผลไม้" กลุ่มที่อยู่หน้าบ้าน

รูป 5.20 ลักษณะของ "ยั้งข้าว" แบบสมัยหลัง

รูป 5.21 "สวนบ่อน้ำ" ล้อมรอบด้วยพรรณไม้นานาชนิด

รูป 5.22 “บ้านไค่” ขึ้นเดินด้านหน้าเรือน

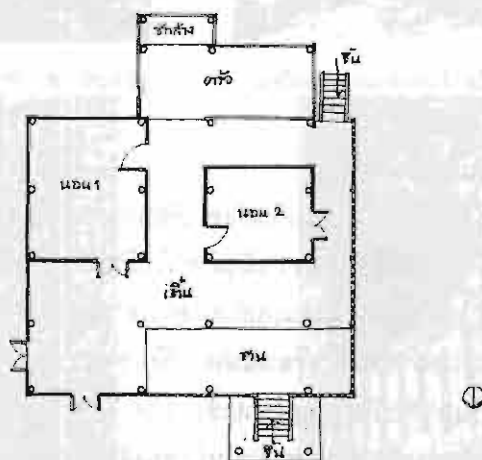
รูป 5.23 “ชานลด” ส่วนหน้าเดิน

รูป 5.24 “เดิน” แบบเปิดโล่ง

แผนผังอาคาร

เป็นเรือนที่ออกแบบผังตามแบบแผนมาตรฐาน คือมีช่วงด้านกว้างประมาณ 9.50 เมตร (ลายเส้น 5.17) แบ่งออกเป็น 3 ห้องเสา โดยมีช่วงเสาแรกทางซ้ายมือมีขนาดกว้างสุดคือ 4.00 เมตร ถัดมาเป็น “ช่อมริน” กว้างประมาณ 2.00 เมตร และช่วงริมขวามือกว้างประมาณ 3.50 เมตร ในขณะที่ทางด้านยาวของเรือนจะประมาณ 12.00 เมตร แบ่งเป็น 5 ห้องเสา ซึ่งช่วงเสาแรกจะเป็น “ชานลด” รับ “บันได” ทางขึ้นตรงจากด้านหน้าเรือน (รูป 5.22) ถัดมาจึงเป็น “เดิน” ที่ใช้พื้นที่ในช่วงเสาที่ 2 เต็มทางกว้าง รวมกับช่วงแรกอีก 1 ห้องเสาทางด้านกว้าง (รูป 5.23, 5.24) ถัด “เดิน” เข้าไปจึงเป็น “ห้องนอน” ที่กั้นแบบ 2 ห้องเรียงต่อกัน แต่มี “ช่อมริน” ผ่านแทรกกลางออกไปยัง “ครัวไฟ” ซึ่งต่อยื่นออกไปจากท้ายเรือน (รูป 5.25, 5.26) โดย “ห้องใหญ่” กั้นแบบ 2 ช่วงเสาเต็ม ส่วน “ห้องเล็ก” กั้นเพียง 1 ช่วงครึ่ง เพื่อเหลือพื้นที่อีกครึ่งช่วงเสาไว้เป็นทางเดินเชื่อมต่อกับ “ช่อมริน” และรับ “บันได” ทางขึ้นจากหลังเรือน (รูป 5.27, 5.28) ลักษณะเด่นเฉพาะของเรือนหลังนี้ก็คือ การยื่นแนวของ “ระเบียงทางเดิน” ทางด้านข้างขวาสุดของเรือนยาวตลอดแนว ตั้งแต่ “ชานลด” จนจรด “บันได” ทางขึ้นหลังเรือน ทำให้เกิดเป็น “ทางเดิน” ที่เชื่อมต่อถึงกันโดยรอบเรือนตั้งแต่ด้านหน้าจนถึงด้านหลัง ทั้งโอบเอา “ห้องนอนเล็ก” ไว้ ณ ที่กลางห้อง ทำให้เรือนหลังนี้มีคุณลักษณะของการไหลเวียนของ “ที่ว่าง” ที่สิ้นไหลไปมาอย่างคล่องตัว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตัวเรือนไม่ได้มีการติด “มุ้ง” ปิดล้อมอย่างมิดชิดเสียทุกด้านเหมือนเรือนหลังอื่นๆ ส่วนกันที่บมีเพียง “ห้องนอน” และ “เดิน” บางส่วนทางด้านซ้ายมือ ในขณะที่นับจาก “ชานลด” ไปตลอดจนถึงแนวยาวของเรือนทางด้านหลัง กั้นเพียง “ฝาไหล” เตี้ยๆ แทนพนังกั้นกกรงเท่านั้นก็ช่วยให้เรือนนั้นยังคงโปร่งและโล่งตามแบบฉบับเฉพาะของเรือนล้านนาอย่างอดีต

ลายเส้น 5.17 แผนผังเรือน

รูป 5.25 "ช่อมริน" ที่ผ่านกลางเรือน

รูป 5.26 ส่วนของ "ระเบียง" ที่เชื่อมจากเดินช่อมไปหลังเรือน

รูป 5.27 "บันได" ขึ้นลงส่วนหลังของเรือน

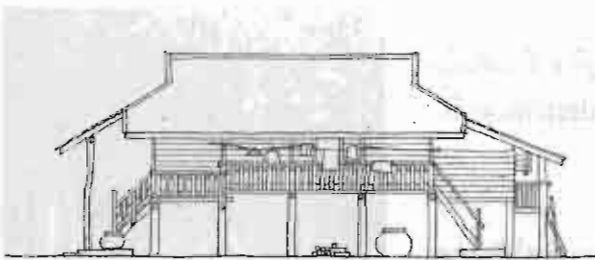
รูป 5.28 "ชานซักล้าง" ที่ต่อจากท้ายเรือน

ลักษณะรูปแบบอาคาร

เป็นเพียงหนึ่งในไม่กี่หลังคาเรือนจากการสำรวจที่สามารถสะท้อนออกถึงรูปลักษณะที่สื่อแสดงว่าเป็นเรือนในถิ่นล้านนาได้อย่างชัดเจน โดยไม่เพียงปรากฏให้เห็นเฉพาะแต่แบบผังอาคารเท่านั้น รูปลักษณะของเรือนไม่ว่าจะเป็นในเชิงแบบอย่างชนิด **"เรือนแฝด"** ที่มีการใช้รูปทรงหลังคาแบบ **"จั่วปั้นหยา"** การยื่น **"ปีกนก"** ที่กว้างใหญ่ (ลายเส้น 5.18, 5.19), (รูป 5.29, 5.30) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้ง **"ปีกนก"** ด้านหน้าของจั่วใดจั่วหนึ่งเพียงด้านเดียวยื่นลงมาคลุม **"บันไดทางขึ้น"** เรือนทางด้านหน้า แล้วตั้ง **"เสาดังลวด"** หรือ **"เสาเหล่งหมา"** รับ (รูป 5.31, 5.32) หรือระบบโครงสร้างพื้นแบบ **"รอดร้อยเสา"**

รวมทั้งการกันเป็นพนักกันตกเตี้ยๆแบบ “ฝายไหล่” (รูป 5.33) เหล่านี้ ล้วนเป็นแบบแผนสำคัญของแบบอย่างของพื้นถิ่นนิยมเดิมทั้งสิ้น คุณลักษณะหลายประการเหล่านี้เมื่อประกอบเข้ารวมด้วยกันแล้ว ย่อมแสดงออกถึง “จิตวิญญาณ” ดังกล่าวได้อย่างทรงพลัง แม้ว่าจะมีบางส่วนอยู่บ้างที่มีการเปลี่ยนแปลงไป อาทิ การตี “ฝาเรือน” แบบซ้อนเกล็ด แต่ก็ไม้อาจมาจุดรั้งให้ภาพลักษณ์ของความเป็น “เรือนล้านนา” ต้องสูญเสียคุณค่าทั้งหมดไปได้ (ลายเส้น 5.20)

ลายเส้น 5.18 รูปด้านข้างเรือน

ลายเส้น 5.19 รูปด้านหน้าเรือน

รูป 5.29 “ปีกนก” ที่ยื่นลงมาคลุม “บันได” ทางขึ้นเรือนด้านหน้า

รูป 5.30 “ราวพนักกระเบื้อง” ที่ต่อยาวไปถึงส่วนหลัง

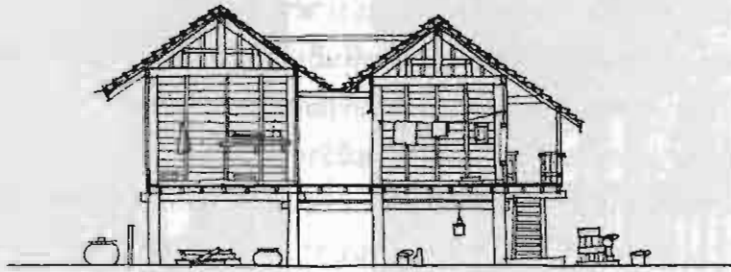
รูป 5.31 “เสาหลังหมา” กับปีกกันแดด

รูป 5.32 “บันได” ทางขึ้นเรือน

รูป 5.33 “ฝายไหล่” บริเวณสวนเดิน

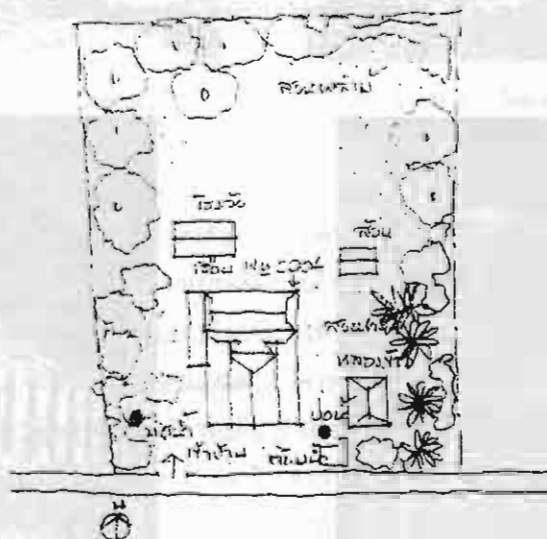

ลายเส้น 5.20 รูปตัดเรือนตามขวาง

เรือนหลังที่ 5 เจ้าของ นายมนต์ ศรีคำมา บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 6 บ้านสันอุ้ม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 45 ปี

ผังบริเวณ

เป็นบ้านที่มีรั้วกันรอบขอบชิด หันด้านหน้าออกทางทิศใต้สู่ถนน สัญจรภายในหมู่บ้าน (ลายเส้น 5.21) ทางเข้าบ้านอยู่ค่อนมาทางด้านมุมซ้ายมือทิศตะวันตก ข้างประตูบ้านมี “บ่อน้ำ” สำหรับใช้ทั่วไป ในขณะที่ทางมุมขวามือทำ “ตอม่น้ำ” กันเป็นคอก 4 เหลี่ยมสำหรับใช้อาบโดยปลูกพืชผักสวนครัวไล่ไปโดยรอบๆ ตามแนวรั้ว (รูป 5.34) บ้านหลังนี้มีวิธีการจัดวางองค์ประกอบคล้ายๆ กับ 3 หลังแรกที่กล่าวมา คือ องค์ประกอบสำคัญทั้งหมดจะถูกจัดให้หันมาติดริมประตูทางเข้าบ้าน โดยเฉพาะ “เรือนอาศัย” ที่วางอยู่ปริมาณกึ่งกลางพื้นที่ ดัดเข้ามาจากประตูบ้านเล็กน้อยทั้งมี “ยั้งข้าว” เขียบออกไปอยู่ทางขวามือของเรือน ส่วนด้านหลังเรือนวาง “ส้วม” และ “ผ้าม้วควาย” ไว้มุมละอย่าง (รูป 5.35) ก่อนที่จะเว้นพื้นที่ใหญ่ให้เป็น “ช่วง” หรือ “ลานบ้าน” เอาไว้ทางหลังบ้าน สำหรับใช้พื้นที่ส่วนที่เหลือนี้ปลูกเป็นสวนผลไม้

ลายเส้น 5.21 ผังบริเวณบ้านของ นายมนต์ ศรีคำมา

รูป 5.34 ต้นไม้ที่ปลูกโดยรอบตามแนวรั้ว

รูป 5.35 “โรงพัก” สำหรับสัตว์เลี้ยง

รูป 5.36 “ฝาไหล” บริเวณเดิน

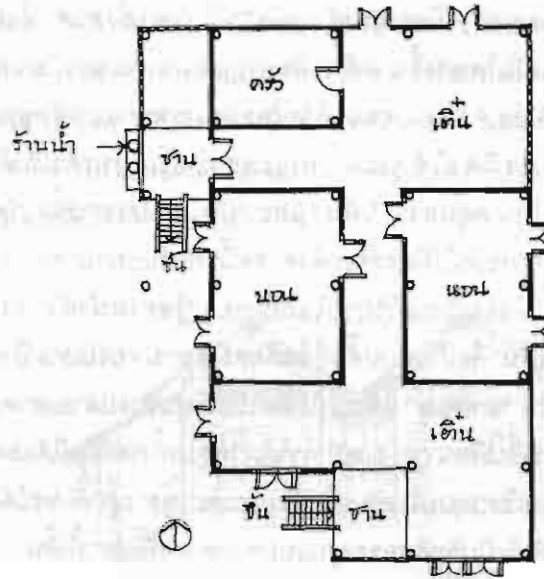
รูป 5.37 “ฝาไหล” แบบ 2 ช่วง

รูป 5.38 “บันได” ขึ้นลงจากครัวหลังเรือน

รูป 5.39 “ครัวไฟ” ที่แยกห่างออกมาอีกหลังหนึ่ง

ลายเส้น 5.22 แผนผังเรือน

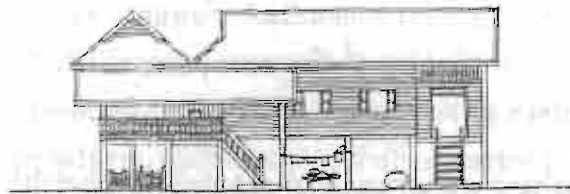
แผนผังอาคาร

รูปลักษณะของผังอาคาร เป็นตามแบบอย่างของผังเรือนไทเงินทั่วไป ที่มีโครงสร้างเป็นอย่างผัง 4 เหลี่ยมผืนผ้า (ลายเส้น 5.22) มีส่วนด้านกว้างซึ่งเป็นด้านหน้าของเรือน กว้างประมาณ 7.50 เมตร แบ่งเป็น 3 ช่วงเสา ในขณะที่มีทางด้านยาวประมาณ 13.00 เมตร แบ่งเป็น 6 ห้องเสา โดยส่วนหน้าทำเป็น “เดิน” 2 ห้องเสา แต่ตัดพื้นที่ครึ่งห้องทำเป็น “ชานลด” และ “บันได” ทางขึ้นเรือน “เดิน” นั้นกันเป็นห้องที่มีส่วนของผนังด้านหน้าบริเวณ “ชานลด” ที่ทำเป็น “ฝาไหล” แบบ 2 ตอน คือส่วนบนช่วงหนึ่งและช่วงล่างอีกช่วงหนึ่ง (รูป 5.36, 5.37) บนผนังทางด้านขวามือของ “เดิน” ตั้ง “หิ้งพระ” แบบลอยขนาดย่อม ถัดจาก “เดิน” เข้าไปกันเป็น “ห้องนอน” 2 ห้อง มีทางเดิน “ฮ่อมริน” ผ่านกลางออกไปเชื่อมต่อกับ “เดินหลัง” และยังเชื่อมวกไปเชื่อมต่อกับ “ชานหลัง” ที่ต่อกับ “ชานซักล้าง” ทั้งเป็นจุดรับ “บันได” ทางขึ้นเรือนด้านหลังอีกชุดหนึ่ง (รูป 5.38) ในขณะที่ส่วนในสุดกันเป็นห้อง “ครัวไฟ” อย่างมิดชิด (รูป 5.39)

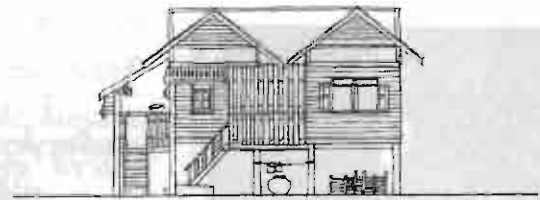
เรือนหลังนี้แปลกตรงที่จัดวางพื้นที่ของ “เดินหลัง” ให้มีขนาดกว้างขวางกว่า “เดินหน้า” อันชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะประการหนึ่งว่าพื้นที่ส่วนนี้น่าจะเป็นส่วนสำคัญยิ่งของ “แม่เรือน” ที่ใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับงานเรือนค่อนข้างถี่และมาก ในขณะที่ “เดินหน้า” คงใช้เป็นที่รับแขกและพักผ่อนโดยเฉพาะนั่นเอง ที่สำคัญคือทำให้รู้สึกได้ถึงการเดินทางไหลของ “ที่ว่าง” ที่ทำให้เมื่ออยู่ภายในแล้วจะสัมผัสได้ถึงความโปร่งและโล่งของการใช้พื้นที่นั้น

ลักษณะรูปแบบอาคาร

เป็นเรือนที่เมื่อมองจากรูปลักษณะภายนอกโดยเฉพาะทางด้านหน้าแล้ว แม้จะเห็นเป็นอย่าง “เรือนทรงจั่วแฝด” ที่มี “เสาดั้งลวด” ตั้งยาวรับหลังคาที่ลงมาคลุมบันไดทางขึ้น คล้ายดั่งแบบแผนเฉพาะของเรือนล้านนาก็ตาม (ลายเส้น 5.23, 5.24) แต่ทว่าด้วยเพราะการออกแบบลักษณะของหลังคาแบบนี้ เลี่ยงที่จะใช้คุณลักษณะของแบบแผนเดิมที่ทำเป็นปีกนกอันกว้างใหญ่ กอดคลุมส่วน “เดิน” และ “บันได” โดยการตั้ง “โครงจั่วประธาน” มาเป็นการขยับให้โครงจั่วหลังคาชุดนี้ขยับร่นออกมาจนกลายเป็นแบบ “จั่วธรรมดา” ที่ซ่อนปีกนกไว้ภายในโพรงของ “โถงหน้าจั่ว” ทั้งยังเป็นปีกนกชนิด “ไม่เต็มผืน” คือเป็นแบบสั้นที่ยื่นตัดตรงออกมา ยังไม่รวมถึงการนำเอาแป้นไม้มาทำเป็น “ลายฉลุ” แล้วนำไปติดไว้บริเวณช่วงปลายเสาดตรงส่วนห้อง “โถงบันได” ทางขึ้นเรือน (รูป 5.40) ทำให้ภาพรวมทั้งหมดไม่ได้แสดงออกถึง “ความรู้สึก” ของเรือนแบบไทเขินหรือล้านนาเลย เพราะรูปลักษณะดังกล่าวเป็นอย่างเรือนรุ่นหลังที่เป็นอิทธิพลของรูปแบบจากทางใต้ขึ้นมาทั้งสิ้น

ลายเส้น 5.23 รูปด้านหน้าเรือน

ลายเส้น 5.24 รูปด้านข้างเรือน

รูป 5.40

รูป 5.42

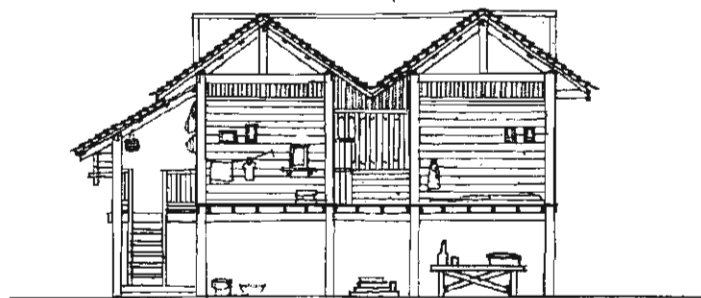

รูป 5.41

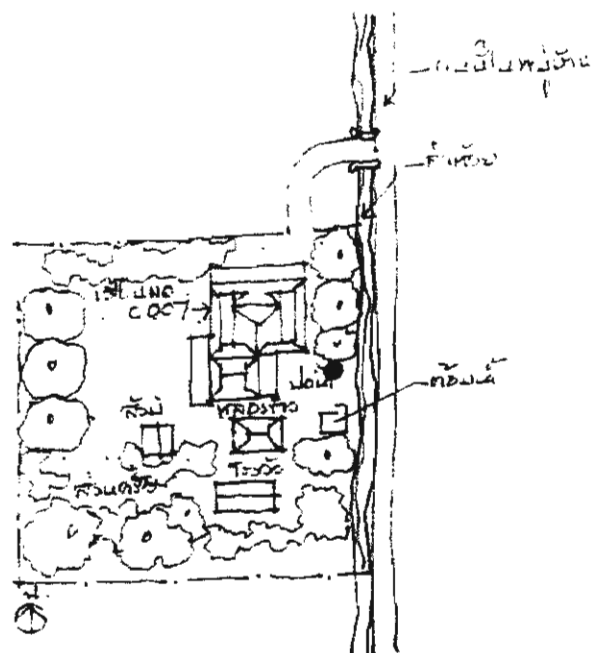
รูป 5.43

อย่างไรก็ตามความรู้สึกเช่นดังกล่าวนี้ อาจจะดูเบาบางลงหากมองจากรูปทรงทางด้านหลังเรือน ที่กลับใช้รูปแบบของลักษณะหลังคาอย่าง “จั่วบ้านยา” ทั้งในส่วนของ “เรือนประธาน” และ “เรือนครัว” (รูป 5.41, 5.42) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการยื่นเป็นปีกกว้างยาวเลื้อยลงมาคลุมพื้นที่ส่วนของ “ชานซักล้าง” และ “บันได” ทางขึ้นด้านหลัง โดยตั้ง “เสาตั้งลวด” อีกต้นหนึ่งรับนั้น ก็ช่วยทำให้จินตลักษณ์ของแบบแผนอย่างพื้นถิ่นเดิมที่ถูกกลบเกลื่อนไปกลับแจ่มจรัสขึ้นได้อย่างน่าประทับใจ

ลายเส้น 5.25 รูปตัดเรือนตามขวาง

เรือนหลังที่ 6 เจ้าของ นายบุญมี บัวหนา บ้านเลขที่ 39 หมู่ 4 บ้านลวงเหนือ
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือนประมาณ 46 ปี

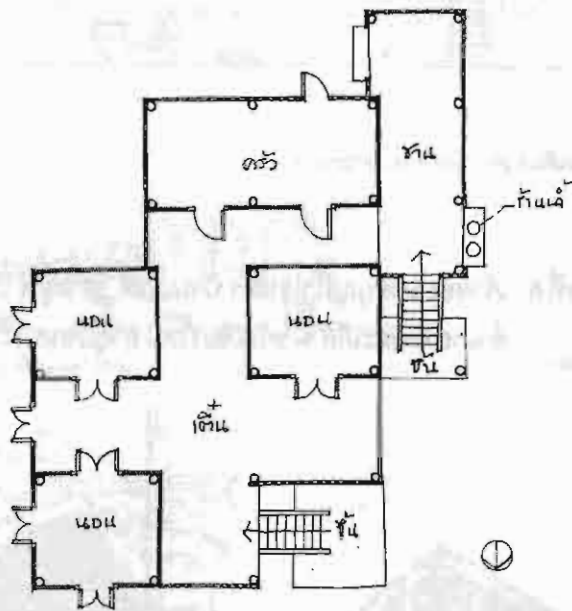

ลายเส้น 5.26 ผังบริเวณบ้านของ นายบุญมี บัวหนา

ผังบริเวณ

บ้านของครัวเรือนนี้วางอยู่ติดถนนภายในหมู่บ้าน โดยมี “ลำน้ำเหมือง” ไหลผ่านแนบขนานไปกับทางสัญจรนั้น (ลายเส้น 5.26) (รูป 5.44) พื้นที่บ้านเป็นรูปค่อนข้าง 4 เหลี่ยมจัตุรัส มีทางเข้าบ้านจากมุมขวาด้านหน้าทางทิศใต้ โดยมีองค์ประกอบสำคัญๆ ของผังวางลงบนตำแหน่งต่างๆ ดังนี้ (ลายเส้น 5.27) จากทางเข้าแรกสุดเป็น “เรือนอาศัย” ที่ตั้งขวางรับโดยตรงทำให้เกิดเป็น “ช่วง” กว้างทางด้านซ้ายมือ ในขณะที่ขวามือสุดมี “บ่อน้ำ” หลบอยู่ข้างแนวรั้วก่อนขยับลงไปเป็น “ส้วม” “ยุ้งข้าว” (รูป 5.45) และ “ตอมอาน้ำ” ที่วางเรียงเป็นแนวออกไปตามทางด้านกว้าง แล้วจึงเป็น “คอกวัว” ก่อนจะเหลือเป็นบริเวณท้ายสุดที่ปลูกเป็น “สวนครัว” (รูป 5.46)

แผนผังอาคาร (ลายเส้น 5.27)

ลายเส้น 5.27 แผนผังเรือน

เช่นเดียวกับเรือนหลังอื่นๆ ที่ยังคงวางตำแหน่งของพื้นที่ใช้สอยเรียงลำดับกันหลังจากด้านหน้าเข้าไปตามแบบแผนนิยมคือมี “ชาน” เล็กๆ รับ “บันได” ทางขึ้น (รูป 5.47, 5.48) ก่อนจะเชื่อมต่อกับ “เต็นหน้า” (รูป 5.49, 5.50) แล้วจึงเป็น “ห้องนอน” แบบแยก 2 ห้อง มี “ฮ่อมริน” ผ่านกลางไปเชื่อมกับ “เต็นหลัง” ที่เปิดสู่ “ครัวไฟ” โดยมี “ชานหลัง” สำหรับใช้ซักล้างที่มี “บันได” หลังขึ้น-ลงอีกชุดหนึ่ง หากแต่ที่ต่างออกไปจากหลังอื่นๆ ก็คือ การแบ่ง “เนื้อที่” ของพื้นที่ใช้สอยต่างๆ อาศัยหลักการแบ่งจุดสำคัญๆ ออกเป็นอย่างละ 1 หน่วยภายใต้ 1 ห้องเสาะ ไม่ว่าจะเป็น “ชานหน้า” หรือ “ห้องนอน” ทั้ง 3 ห้อง (รูป 5.51) ยกเว้น “เต็น” ที่ยังคงเป็นแบบแผ่ยาวตามด้านกว้าง แต่ทว่าการ

รูป 5.44 ลำน้ำเหมืองที่ไหลผ่านหน้าบ้าน

รูป 5.45 “ยุ้งข้าว” ขนาดย่อม

รูป 5.46 ฝักรสวนครัวซึ่งปลูกบริเวณส่วนหลังของบ้าน

แบ่งทางล็กก็ยังคงใช้ขนาด 1 ห้องเสาเช่นกัน เช่นเดียวกับ “ครัวไฟ” และ “ซานหลัง” (รูป 5.54, 5.55) ที่แม้จะใช้ช่วงกว้างและช่วงยาวแบบ 2 ห้อง และ 3 ห้องก็ตามแต่ทว่าในด้านกลับกันนั้นก็ใช้มิติของ 1 ห้องเช่นเดียวกัน ซึ่งการออกแบบพื้นที่ใช้สอยเช่นนี้ทำให้ “ที่ว่าง” ที่พึงจะได้นั้นเป็นไปอย่างไม่ได้คุณภาพที่ดี กล่าวคือเกิดเป็น “ที่ว่าง” ลักษณะแคบยาวหรือกว้างสั้นในทุกส่วนของการใช้งานทำให้รู้สึกอึดอัด โดยไม่เกิดลักษณะ “ที่ว่าง” แบบกว้างลึกที่จะทำให้ได้ความรู้สึกที่โล่งกว้างในการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่สำหรับกิจกรรมสำคัญบางอย่างที่ต้องการพื้นที่โล่งมากๆ อย่างไรก็ตามการปิดล้อมด้วยการใช้ “พนักกัน” แบบเตี้ยๆที่จุลลยให้โปร่งกันปิดล้อมเฉพาะส่วนของ “เดิน” และ “ซานหลัง” ก็ช่วยทำให้เรือนนี้ดูโล่งขึ้นบ้าง (รูป 5.56)

รูป 5.47 บันได ทางขึ้นแบบพับศอก

รูป 5.48 ลักษณะของราวบันไดและพนัก

รูป 5.49 “เดิน” ส่วนหน้าเปิดโล่ง มีพนักเจาะเป็นช่องลมสลับลดหลาดยแบบเรขาคณิตที่น่าสนใจ

รูป 5.50 “นั่งพระ” ข้างผนัง “เดิน”

รูป 5.51 ทางเข้า "ฮ่อมริน" ซึ่งจะเชื่อมไปยัง
หลังเรือน

รูป 5.52 ส่วนของพื้นที่โล่งด้านหลังของเรือน

รูป 5.53 "ควั่น" สำหรับเก็บของเหนือ
ชานหลัง

รูป 5.54 ทางเชื่อมไปยัง "ห้องครัวไฟ"

รูป 5.55 ห้อง "ครัวไฟ"

รูป 5.56 ชานหลังกับ "บันได" ชั้นลงส่วนหลังของเรือน

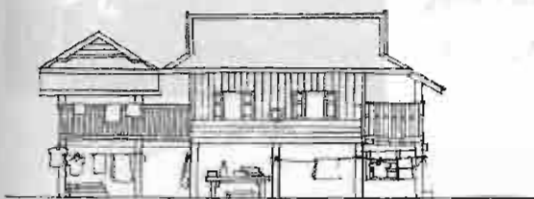
รูป 5.57 ลักษณะของเรือนแบบ "เรือนแฝด"

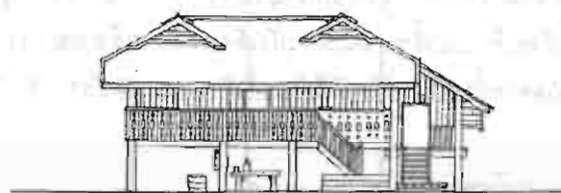
รูป 5.58 "บันได" ทางขึ้นด้านหลัง

รูป 5.59 "เรือนครัว" ที่ปลูกแยกเป็นอีกหลังหนึ่ง แต่ยังเชื่อมด้วยชานหลัง

ลายเส้น 5.28 รูปด้านข้างเรือน

ลายเส้น 5.29 รูปด้านหน้าเรือน

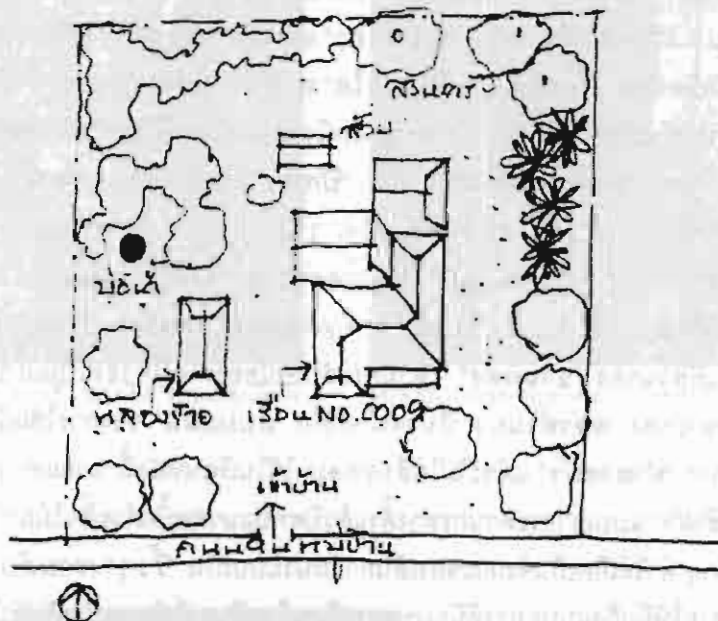

ลายเส้น 5.30 รูปตัดเรือนตามขวาง

ลักษณะรูปแบบอาคาร

เป็นอีกเรือนหนึ่งที่แสดงออกถึงคุณลักษณะของเรือนแบบล้านนาได้อย่างชัดเจน (ลายเส้น 5.28, 5.29) นับแต่การทำเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง มีหลังคาชั้น โดยเฉพาะลักษณะการออกแบบรูปทรงอาคารชนิด "เรือนแฝด" (รูป 5.57) ที่ใช้หลังคาแบบ "จั่วปั้นหยา" และเปิด "เดินหน้า" ให้โปร่งโดยไม่ตีผนังปิดล้อม ที่สำคัญคือการใช้ "บันได" ทางขึ้นด้านหน้าเรือนแบบดั้งเดิม คือ "แนบข้าง" ขึ้นไปไม่ใช่แบบขึ้นตรงทางหน้าเรือนเหมือนที่นิยมกันในรุ่นหลัง แล้วตั้ง "เสาเหล່หมา" ขึ้นไปรับชายคา "ปีกนก" ที่ชกยาวออกมาคลุม "บันได" ทางขึ้นนี้ ในขณะที่ด้านหลังก็ทำเป็น "เรือนขวาง" สำหรับคลุมพื้นที่ส่วน "ครัวไฟ" ทั้งหมดด้วยหลังคา "จั่วปั้นหยา" เช่นกัน (รูป 5.59) โดยไม่ลืมที่จะใช้วิธีดักปีกกันสาดและ "ปีกนก" ด้านหลังของเรือนประธาน ชกออกมาคลุมพื้นที่ส่วนของ "ชานหลัง" ตามคุณลักษณะของเทคนิควิธีที่เป็นแบบอย่างเฉพาะของ "สล่าล้านนา" ที่น่าสนใจก็คือ "แบบแผน" ของการใช้ผนังเรือนอย่าง "ฝาสาวยับ" แม้จะไม่ได้สืบทอดมาใช้ในเรือนหลังนี้ หากแต่การใช้วิธี "เข้าฝา" แบบเอากะดานกรุทางตั้งแล้วปิดทับแนวต่อนั้นด้วยชิ้นไม้ยาวขนาดเล็กๆ ทำให้เกิดเป็นจังหวะของเส้นสายผนังแบบเป็น "ริ้วๆ" (ลายเส้น 5.30) ก็ช่วยให้เห็นถึงแบบอย่างที่น่านิยมของ "เรือนไทเขิน" ที่เรียงตงในทันที ในทางกลับกันที่น่าเสียดายก็คือกระเบื้องมุงหลังคาของเรือนหลังนี้ หากไม่ใช้ "กระเบื้องซีเมนต์หางั่ว" อย่างที่เป็นอยู่นี้ แต่เป็น "แป้นเกล็ดดินเผาหางัด" แล้ว เชื่อว่า "กลิ่นอาย" แห่งวัฒนธรรมเดิมแบบ "เรือนไทเขิน" จะเปล่งประกายจรัสขึ้นมากกว่านี้อีกมากนัก

เรือนหลังที่ 7 เจ้าของเรือน นางสมจิตร ประเสริฐศิลป์ บ้านเลขที่ 2 หมู่ 2 บ้านเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อายุเรือน ประมาณ 74 ปี

ลายเส้น 5.31 ผังบริเวณบ้านของ นางสมจิตร ประเสริฐศิลป์

ผังบริเวณ

พื้นที่ของบ้านมีรูปลักษณะเป็น 4 เหลี่ยมเกือบจัตุรัส ด้านทิศใต้ซึ่งเป็นหน้าบ้านอยู่ติดถนนภายในหมู่บ้าน โดยมีทางเข้าบ้านเกือบจะอยู่ตรงกึ่งกลางรั้ว (ลายเส้น 5.31) เข้ามาเป็นลานกว้างมี "เรือนอาศัย" ตั้งอยู่ประมาณกึ่งกลางพื้นที่ ซ้ายมือเป็น "ยุ้งข้าว" (รูป 5.60) หลัง "ยุ้งข้าว" มี "บ่อน้ำ" ตั้งอยู่เกือบชิดแนวรั้ว เช่นเดียวกับด้านหลัง "เรือนอาศัย" มี "ส้วม" อยู่ 1 หลัง ถัดจากนั้นเป็น "ชั้ว" ที่ล้อมรอบด้วย "สวนครัว"

รูป 5.60 "ยุ้งข้าว"

แผนผังอาคาร

ลักษณะของอาคารแม้ว่าจะมีคุณลักษณะคล้ายอย่างแบบแผนดั้งเดิม คือมีด้านกว้างประมาณ 8.50 เมตร แบ่งเป็น 3 ห้องเสา (ลายเส้น 5.32) ในขณะที่ด้านยาวจะประมาณ 13.00 เมตร (ไม่รวมห้องส้วมซึ่งต่อเติมใหม่) แบ่งเป็น 5 ห้องเสา ด้านหน้ามี "บันไดทางขึ้น" ที่พาดกับ "ชานลด" ถัดเข้ามาเป็น "เต็นหน้า" มี "ห้องนอน" แยกออกเป็น 4 ห้อง มีทางเดินกลางเชื่อมต่อไปยังบริเวณด้านหลัง ซึ่งยังต่อเนื่องกับส่วนของ "ห้องนอน" ปีกขวาที่ตั้งยาวลงไปยังท้ายเรือน ในขณะที่อีกด้านหนึ่งเป็น "ชานแดด" และ "ครัวไฟ" โดยปลายสุดเรือนถูกกันเป็น "ห้องส้วม" ซึ่งการจัดตำแหน่งที่ตั้งของการให้สอยเช่นนี้จัดว่าเป็นแบบ

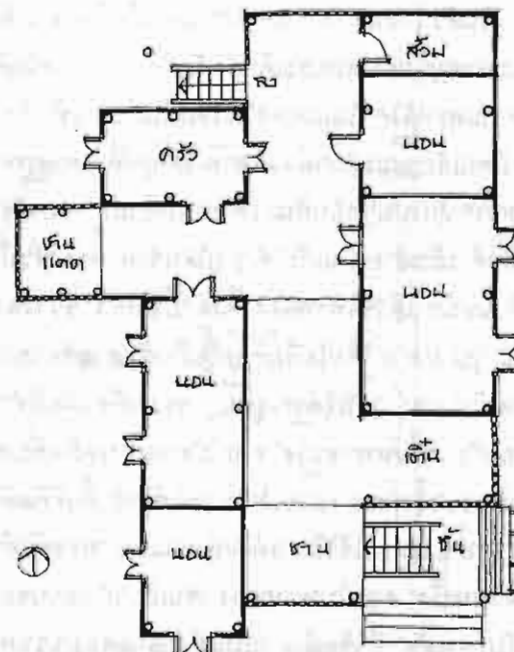
รูป 5.61 "ชานหลัง"

รูป 5.62 "ครัวไฟ"

อย่างมาตรฐานของเรือนไทเงินในเชียงใหม่โดยทั่วไป หากแต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นว่า "ช่วงกลางเสา" ทางด้านกว้างซึ่งเป็น "ช่อมริน" นั้น โดยปกติวิสัยแล้วจะเป็นช่วงเสาที่มีความกว้างแคบที่สุด ด้วยเพราะถูกใช้เป็นพื้นที่ที่จะรองรับการเป็น "รางริน" หรือ "รางน้ำ" ที่ซึ่งชายคาของเรือนแบบ "จั่วแฝด" จะถูกดึงลงมาบรรจบกันรวมทั้งใช้เป็นพื้นที่เปิดแทรกกระหว่างช่วงกลางของ "ห้องนอน" สำหรับใช้เป็นทางเดินเชื่อมต่อกับ "เดินหน้า" ไปยัง "เดินหลัง" เพื่อต่อไปยัง "ครัวไฟ" และ "ชานหลัง" อีกทีหนึ่ง (รูป 5.61, 5.62) แต่ "ช่วงกลาง" ของเรือนหลังนี้กลับถูกขยายให้มีช่วงกว้างมากกว่าช่วงเสาด้านข้างของปีกซ้ายเสียอีก ทั้งนี้เนื่องเพราะความต้องการในการเปลี่ยนแปลงระบบการออกแบบรูปทรงหลังคา ซึ่งจะได้กล่าวอีกครั้งในหัวข้อว่าด้วย "ลักษณะรูปแบบอาคาร"

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้คุณลักษณะของ "เดิน" หน้าทางด้านลึกเปลี่ยนไปด้วย เพราะพื้นที่ "เดินหน้า" ดูลดความสำคัญลงเหลือเพียงพื้นที่ขนาดเล็กๆ เพียงห้องเดียว ในขณะที่ "ห้องนอน" กลายเป็นส่วนสำคัญที่มีความต้องการมากถึง 4 หน่วย โดยแนบขยายไปทางห้องริมทั้ง 2 แถว แถวละ 2 ห้อง เหตุนี้การขยาย "ห้องกลาง" สำหรับทำหน้าที่เป็นทั้ง "ตัวเชื่อม" และ "ตัวจ่าย" จึงถูกเน้นขึ้นอย่างสมเหตุผล

ลายเส้น 5.32 แผนผังเรือน